

LEERPLAN EERSTE GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

Basisvorming

Onderwijsvorm: A-stroom

Graad : Eerste graad

Leerjaar: Eerste en tweede leerjaar

Leerplannummer: OO-2021-002 (vervangt OO-2019-001)

Nummer inspectie: 2021/7/6//

Dit leerplan werd voorlopig goedgekeurd op 27/04/2021 door de inspectie met inspectienummer 2021/7/6//en gaat in vanaf 01/09/2021.

Wijze van invoeren: progressief

Leerplan gezamenlijk ingediend door GO!, POV en OVSG

Inhoud

1. Doelgroep	6
2. Visie	7
3. Doelen basisvorming	11
3.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid	11
3.1.1. Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken	11
3.1.2. Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken	16
3.1.3. Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren	18
3.1.4. Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken.	20
3.2. Competenties in het Nederlands	22
3.2.1. Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	22
3.2.2. Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.	30
3.2.3. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.	33
3.2.4. Literatuur in het Nederlands beleven.	34
3.2.5. BASISGELETTERDHEID - Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	35
3.2.6. UITBREIDINGSDOELEN - Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	38
3.2.7. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder in het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.	48
3.2.8. Literatuur in het Nederlands beleven	49
3.3. Competenties in andere talen	50
3.3.1. Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.	50
3.3.2. Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.	57
3.3.3. Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.	59
3.3.4. Literatuur in vreemde talen beleven.	59
3.4. Digitale competentie en mediawijsheid	61
3.4.1. Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.	61
3.4.2. Computationeel denken en handelen.	63
3.4.3. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie.	65
3.4.4. BASISGELETTERDHEID – digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.	68
3.4.5. Computationeel denken en handelen.	69
3.4.6. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie	70
3.5. Sociaal-relatieve competenties	72
3.5.1. Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.	72

3.6.	Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	75
3.6.1.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.	75
3.6.2.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en meten d rekenen.	78
3.6.3.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.	82
3.6.4.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.	86
3.6.5.	Redeneringen opbouwen en abstraheren rekening houdend met de samenhang en structuur van wiskunde.	87
3.6.6.	Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.	89
3.6.7.	Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.	90
3.6.8.	Inzicht ontwikkelen in de verschijningsvormen van energie, de wisselwerking tussen materie onderling en met energie alsook de gevolgen ervan.	92
3.6.9.	Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.	95
3.6.10.	Inzicht ontwikkelen in technische systemen en processen en hun relatie tot verschillende technologische domeinen en tot andere domeinen (wetenschappen, wiskunde ...).	99
3.6.11.	Technische systemen ontwerpen, realiseren, in gebruik nemen en evalueren rekening houdend met fundamentele maatschappelijke, wetenschappelijke en technologische aspecten.	102
3.6.12.	Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.	107
3.6.13.	BASISGELETTERDHEID – Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.	113
3.6.14.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen	115
3.6.15.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren	116
3.6.16.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek	116
3.7.	Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven	118
3.7.1.	De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.	118
3.7.2.	Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.	119
3.7.3.	Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.	122
3.7.4.	Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat.	123
3.7.5.	De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.	125
3.7.6.	Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden	127
3.7.7.	Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.	128
3.8.	Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	130
3.8.1.	Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.	130
3.8.2.	Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.	132
3.8.3.	Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.	135
3.8.4.	Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.	137

3.9.	Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	139
3.9.1.	Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdsschalen.	139
3.9.2.	Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.	140
3.9.3.	Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en tussen natuurlijke en menselijke processen.	143
3.9.4.	Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.	145
3.10.	Competenties inzake duurzaamheid	147
3.11.	Economische en financiële competenties	148
3.11.1.	Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.	148
3.11.2.	De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.	151
3.11.3.	Reflecteren over de werking van de markten en de economie als systeem en de invloed van de overheid hierop duiden binnen de (inter)nationale context.	153
3.11.4.	BASISGELETTERDHEID - Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.	154
3.12.	Juridische competenties	155
3.13.	Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken	156
3.13.1.	Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.	156
3.13.2.	Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en -proces.	158
3.13.3.	Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools.	162
3.13.4.	Leeropvattingen, -proces en -resultaten reguleren.	165
3.13.5.	Samen het leerproces vormgeven.	167
3.13.6.	Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.	168
3.13.7.	BASISGELETTERDHEID – geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en -proces.	169
3.14.	Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid	172
3.15.	Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties	173
3.15.1.	Opportunities zien en verkennen met behulp van een creatief denkproces.	173
3.15.2.	De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.	174
3.15.3.	(Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.	176
3.16.	Cultureel bewustzijn en culturele expressie	177
3.16.1.	Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.	177
3.16.2.	Uitingen van kunst en cultuur duiden in relatie tot de maatschappelijke, historische en geografische context waarin ze zich manifesteren.	179
3.16.3.	Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.	180

3.16.4.	Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.	182
4.	Overzicht koppeling eindtermen aan vakken binnen het openbaar onderwijs	185
4.1.	Vooraf	185
4.2.	Koppeling voor OVSG/POV	185
4.3.	Koppeling voor GO!	185
4.4.	De koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties	186
4.4.1.	Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid	186
4.4.2.	Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands	186
4.4.3.	Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen	186
4.4.4.	Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	186
4.4.5.	Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven	186
4.4.6.	Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	186
4.4.7.	Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	186
4.4.8.	Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties	187
4.4.9.	Sleutelcompetentie 16: Competenties cultureel bewustzijn en culturele expressie	187
5.	Minimale materiële vereisten	188
5.1.	Algemene uitrusting lokalen	188
5.2.	Specifieke uitrusting lokalen per sleutelcompetentie	188
5.2.1.	Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid	188
5.2.2.	Competenties in het Nederlands en in andere talen	190
5.2.3.	Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	190
5.2.4.	Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	192
5.2.5.	Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	192
5.2.6.	Economische en financiële competenties	192
5.2.7.	Competenties m.bt. cultureel bewustzijn en culturele expressie	192

1. Doelgroep

Dit leerplan is bestemd voor de leerlingen van de eerste graad A-stroom (het eerste leerjaar A en het tweede leerjaar A) voor de volledige basisvorming.

Specifieke toelatingsvoorwaarden¹

- Getuigschrift basisonderwijs.
- Positieve evaluatie door de toelatingsklassenraad op een eventuele geschiktheidsproef voor scholen die in de tweede en derde graad het studiedomein Kunst en creatie, het studiegebied ballet of het studiegebied podiumkunsten aanbieden zonder andere studiedomeinen of studiegebieden aan te bieden².

¹ Zie curriculumdossier eerste graad

² BVR modernisering so, art. 14

2. Visie

Alle scholen die subsidiering/financiering van de overheid willen ontvangen, zijn verplicht een goedgekeurd leerplan te gebruiken.³ De inspectie van de Vlaamse gemeenschap toetst het leerplan aan de criteria in het 'Besluit van de Vlaamse Regering betreffende curriculumdossiers en leerplannen in het onderwijs (04/05/2018)' en adviseert vervolgens de Minister van Onderwijs. Na de goedkeuring verwerft een leerplan een officieel statuut.

Dit leerplan wordt gradueel ingevoerd bij de start van modernisering SO op 1 september 2019. Het leerplan werd ontwikkeld door leerplancommissies van het openbaar onderwijs (GO!/OVSG/POV).

Het leerplan is voor de eerste graad (A-stroom) - basisvorming uitgeschreven en gebaseerd op het curriculumdossier.

Voor de opmaak van het leerplan zijn we enerzijds vertrokken uit het decretaal kader, anderzijds heeft het openbaar onderwijs zich gebaseerd op de principes van het leerplan openbaar onderwijs voor de eerste graad.

2.1 Opbouw leerplan vanuit het decretaal kader

Het leerplan voor de eerste graad openbaar onderwijs is opgebouwd op basis van de 16 sleutelcompetenties die decretaal zijn vastgelegd.

1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid
2. Competenties in het Nederlands
3. Competenties in andere talen
4. Digitale competentie en mediawijsheid
5. Sociaal-relatieve competenties
6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie
7. Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven
8. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn
9. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn
10. Competenties inzake duurzaamheid
11. Economische en financiële competenties
12. Juridische competenties
13. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken
14. Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid
15. Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties
16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie

³ Artikel 15, §1, 8° Codex secundair onderwijs.

Binnen de sleutelcompetenties wordt er decretaal ook een onderscheid gemaakt tussen transversale sleutelcompetenties en inhoudelijke sleutelcompetenties⁴.

Sommige sleutelcompetenties zijn dan als **transversaal** te beschouwen: ze krijgen maar hun waarde in samenhang met andere sleutelcompetenties. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken; digitale competentie en mediawijsheid; ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties en sociaal -relationele competenties zijn transversaal. De eindtermen van deze sleutelcompetenties maken integraal deel uit van volgende **inhoudelijke sleutelcompetenties**: ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’, ‘Competenties in het Nederlands’, ‘Competenties in andere talen’, ‘Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn’, ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’ en ‘Economische en financiële competenties’. De eindtermen voor Computatoneel denken en handelen worden in de eerste graad enkel gekoppeld aan ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’ en ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’.

Andere sleutelcompetenties bevatten zowel transversale als inhoudelijke aspecten: competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid; zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid; burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven; competenties inzake duurzaamheid; juridische competenties en cultureel bewustzijn en culturele expressie. De transversale eindtermen van deze sleutelcompetenties worden gerealiseerd in samenhang met inhoudelijke eindtermen van meerdere sleutelcompetenties.

De transversale eindtermen zijn dezelfde voor de A-stroom als voor de B-stroom. De inhoudelijke eindtermen zijn verschillend voor A- en B-stroom.

Om de consistentie en coherentie van de eindtermen over de verschillende graden heen te bewaken, werden er per sleutelcompetentie bouwstenen afgebakend. Deze bouwstenen geven inhoudelijke richting aan de verschillende graden van het secundair onderwijs, maar dragen geen niveau in zich. De concrete invulling van de sleutelcompetenties worden bepaald in de eindtermen per stroom (1ste graad) of per finaliteit (2^e en 3de graad).

De onderwijsdoelen van het leerplan eerste graad openbaar onderwijs worden geordend op basis van de 16 decretaal vastgelegde sleutelcompetenties. Onder deze sleutelcompetenties worden telkens de bouwstenen, eindtermen, de eindtermen basisgeletterdheid en de uitbreidingdoelen (enkel voor competentie in het Nederlands) letterlijk opgenomen vanuit het decreet. Daarnaast worden ook de minimale materiële vereisten opgenomen. Enerzijds bestaan de minimale materiële vereisten uit algemene vereisten over alle sleutelcompetenties heen, anderzijds worden deze ook vastgelegd per inhoudelijke sleutelcompetentie. Uiteraard zijn er daarnaast nog andere materialen die kunnen bijdragen aan de realisatie van de eindtermen, maar die daarom niet altijd binnen deze minimale materiële vereisten zijn opgenomen. Deze materialen kunnen bijkomend door de scholen voorzien worden.

⁴ Memorie van toelichting <https://www.vlaanderen.be/fr/nbwa-news-message-document/document/09013557802465bc>

2.3 Systematiek

Vanuit openbaar onderwijs werden onderstaande principes opgesteld voor de opbouw van het leerplan voor de eerste graad.

1. De leerplannen nemen de eindtermen letterlijk over

Vanuit openbaar onderwijs nemen we de eindtermen letterlijk over, om transparantie te garanderen voor alle stakeholders. We vertrekken vanuit het curriculumdossier en ordenen op basis van de 16 decretaal vastgelegde sleutelcompetenties.

In de eerste graad werden er naast eindtermen, ook eindtermen basisgeletterdheid en uitbreidingsdoelen Nederlands decretaal vastgelegd⁵.

- **Eindtermen** zijn minimumdoelen die noodzakelijk en bereikbaar zijn voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Met minimumdoelen wordt bedoeld: een minimum aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die bereikbaar en noodzakelijk geacht worden voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Elke school heeft de maatschappelijke opdracht om de eindtermen op populatieniveau bij de leerlingen te bereiken. In het leerplan worden eindtermen telkens in een **blauw kader** geplaatst.
- De **eindtermen basisgeletterdheid** moeten door elke individuele leerling worden bereikt op het einde van de eerste graad, zowel in de A-stroom als in de B-stroom. De eindtermen basisgeletterdheid worden in het **lichtgroen** geplaatst.
- De **uitbreidingsdoelen Nederlands** zijn extra doelen met een groter abstractieniveau of hogere moeilijkheidsgraad die door een bepaalde leerlingenpopulatie kunnen worden bereikt. De uitbreidingsdoelen worden telkens in een **paars kader** geplaatst.
- **Attitudinale eindtermen** worden bij de leerlingen nagestreefd en worden aangeduid met een 'o'. De attitudinale eindtermen worden in **het oranje** geplaatst.

Elke eindterm bestaat uit een competentiegericht formulering van de eindterm waarbij het handelingswerkwoord evalueerbaar gedrag uitdrukt. Daarnaast wordt de noodzakelijke kennis expliciet vermeld en de van toepassing zijnde cognitieve, affectieve of psychomotorische dimensie van de eindterm. De affectieve dimensie is net zoals de attitudinale eindterm na te streven. Afhankelijk van de eindterm kunnen, omwille van de duidelijkheid, ook nog elementen met betrekking tot de context, autonomie of complexiteit opgenomen worden.

Bij elke eindterm wordt de kennis expliciet vermeld. Dit is de kennis die minimaal nodig is voor de realisatie van de eindterm en staat dus niet op zichzelf. Ze bakent de eindterm af en concretiseert de inhoud ervan. Voor de specificering van de kennis wordt gewerkt met een indeling in 'soorten' kennis gebaseerd op de herwerkte taxonomie van Bloom:

- **Feitenkennis:** deze kennis omvat de termen, begrippen en elementen die de leerlingen actief kunnen gebruiken om over een bepaald domein van gedachten te wisselen of om problemen binnen dat domein op te lossen.

⁵ Memorie van toelichting

- Conceptuele kennis: deze kennis omvat begrip en inzicht in classificaties, principes, theorieën en modellen die de leerlingen gebruiken bij het verwerken van andere kennis.
- Procedurele kennis: deze kennis omvat technieken, methoden en algoritmes ter ondersteuning van hoe de leerlingen iets uitvoeren, alsook van de criteria voor het kiezen van de geschikte procedure.
- Metacognitieve kennis: deze kennis omvat zelfkennis, kennis over kennis en strategische kennis die de leerlingen gebruiken om te reflecteren over zichzelf en het eigen leerproces.

2. De leerplannen garanderen autonomie voor scholen en leraren

Het leerplan laat scholen en schoolteams toe om zelf een keuze te maken over het hoe en het waar. Het hoe gaat over de autonomie om zelf een keuze te maken bij de koppeling van transversale eindtermen aan inhoudelijke eindtermen. Hoe deze koppeling gebeurt, behoort volledig tot de autonomie van de schoolbesturen, schoolteams en leraren.

Vervolgens is er ook autonomie voor wat betreft de koppeling van eindtermen aan vakken (het waar). Uiteraard moet er met de competenties en bekwaamheidsbewijzen rekening gehouden worden. Voor OVSG/POV zijn het de schoolbesturen/scholen/leraren die beslissen welke eindtermen/sleutelcompetenties aan welke vakken/vakkenclusters worden gekoppeld. Voor GO! worden de inhoudelijke sleutelcompetenties wel gekoppeld aan vakken, rekening houdend met de administratieve vakbenaming. Gezien de Raad als 'schoolbestuur' fungeert en daarbij de leerplannen goedkeurt, werd er in dit leerplan voor het GO! wel een koppeling van administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties opgenomen.

3. Het pedagogisch project is de motor van de opbouw en uitvoering van een schooleigen curriculum

Het pedagogisch project en de visie van de school zal meebepalen welke accenten er worden gelegd en welke keuzes er worden gemaakt bij de opbouw van een schooleigen curriculum. Het leerplan openbaar onderwijs zorgt ervoor dat de inhoud van het curriculum dezelfde is voor alle scholen binnen het openbaar onderwijs. Hoe de scholen vormgeven aan hun curriculum behoort tot de autonomie van de schoolbesturen, scholen en leraren. Scholen zullen concreet aan de slag gaan met de eindtermen en samenwerking tussen directie, leraren en andere actoren zal hierbij essentieel zijn.

3. Doelen basisvorming

3.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

3.1.1. Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken

ET 1.1	De leerlingen verklaren het belang van een gezonde levensstijl.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	–Lichaams-, hand- en mondhygiëne. –Risicofactoren en preventieve maatregelen m.b.t. hygiëne, voeding en actieve levensstijl.
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 1.2	De leerlingen stellen gezondheidsbevorderend gedrag binnen de schoolse context vanuit inzicht in het belang van preventie en mogelijke risicofactoren.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	–Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van persoonlijke hygiëne te realiseren. –Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van voeding te realiseren.

	–Strategieën om een gezonde levensstijl m.b.t. beweging te ontwikkelen.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 1.3	De leerlingen passen technieken voor een correcte lichaamshouding en voor ergonomische principes toe.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	–Ergonomische principes.
Procedurele kennis	–Technieken om principes van manutentie, staan, zitten en rughygiëne toe te passen.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	–Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	–Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	

ET 1.4	De leerlingen lichten de technieken voor eerste hulp bij ongevallen en noodsituaties toe.
KENNIS	
Feitenkennis	

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Basisstappen EHBO zoals de vier stappen van eerste hulp (volgens geldende richtlijnen). – Kenmerken, risicofactoren en theorie van de technieken bij volgende ongevallen: versteking, wonde, bloedneus, brandwonde. – Kenmerken, risicofactoren en theorie van de technieken bij volgende noodsituaties: verdrinking, verstikking, hart- en ademhalingsstilstand.
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 1.5	De leerlingen passen technieken voor eerste hulp bij ongevallen in een gesimuleerde leeromgeving toe.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	– Technieken en hulpmiddelen om eerste hulp bij volgende ongevallen toe te passen: versteking, bloedneus, wonde, brandwonde (volgens geldende richtlijnen).
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	

ET 1.6	De leerlingen onderscheiden effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op zichzelf en hun directe omgeving.
---------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Verslaving: ontstaan verslaving en factoren die verslaving bepalen. –Mogelijke verslavende middelen zoals suiker, drugs, rookwaren, alcohol, medicatie. –Mogelijke verslavende handelingen zoals gebruik van sociale media, games, virtuele realiteit, gokken. –Positieve en negatieve effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op het fysiek en mentaal welbevinden –Gradaties van verslaving.
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 1.7	De leerlingen verklaren mentale en lichamelijke ontwikkelingen binnen de puberteit.
---------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Morfologische ontwikkelingen binnen de puberteit. - Gepercipieerd lichaamsbeeld versus ideaalbeeld. - Seksuele oriëntatie, identiteit en gender.
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.8	De leerlingen beschrijven hoe om te gaan met relationele en seksuele gezondheid en integriteit.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Seksueel en relationeel gedrag, met aandacht voor toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, passend bij de leeftijd, passend in de context, zelfrespect. - Relationele en seksuele ontwikkeling en beleving. - Organisaties voor informatie en hulpverlening. - Vruchtbaarheid, anticonceptie, preventie van SOA's.
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.1.2. Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken

ET 1.9	De leerlingen voeren, conform de bewegingsnorm en rekening houdend met hun eigen fysieke capaciteiten, op veilige wijze bewegingen en activiteiten uit in verschillende omgevingen met nadruk op plezier in beweging en sport.
---------------	---

KENNIS

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kenmerken van het eigen kunnen op het vlak van beweging: kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht (KLUSCE). - Bewegingsnormen op basis van actuele wetenschappelijke inzichten, zoals de bewegingsdriehoek. - Preventieve waarden en risico's van beweging, zoals een veilige bewegingsomgeving, topsport, gezondheid, core-stability.
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Technieken van bewegingsleer, zoals balanceren, wentelen, springen, rollen, klauteren, klimmen, ritmisch bewegen, lopen, vangen, werpen, terugslaan, vallen, mee- en tegengaan in beweging ... - Technieken om eenvoudige, complexe en samengestelde bewegingen uit te voeren. - Technieken om eigen fysieke doelen te stellen vanuit een groeiperspectief.
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.10	De leerlingen passen basistactieken toe in verschillende spelvormen en binnen elke groep van sporten.
----------------	--

KENNIS

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Rollen in spel en sport, zoals beoefenaar, coach, scheidsrechter ... - Regels van verschillende individuele en ploegsporten, terugslagsporten, dansante sporten.

Procedurele kennis	Basis van spel- en sporttactieken binnen elke groep van sporten: individuele en ploegsporten, terugslagsporten en dansante sporten.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	

ET 1.11	De leerlingen aanvaarden winst en verlies in beweging en sport.° (attitudinaal)
----------------	--

ET 1.12	De leerlingen hanteren principes van fairplay en teamspirit met nadruk op plezier in beweging en sport.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Principes van fairplay en teamspirit.
Procedurele kennis	Strategieën om fairplay en teamspirit te bevorderen.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.1.3. Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren

ET 1.13	De leerlingen verplaatsen zich veilig als voetganger en fietser in het verkeer in het kader van schoolse activiteiten. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	Verkeersregels voor voetgangers en fietsers.
Conceptuele kennis	Risicofactoren voor voetgangers en fietsers.
Procedurele kennis	Strategieën om veilig te handelen in verkeerssituaties zoals veilig oversteken, correcte plaats op de weg innemen, rekening houden met blinde hoek, snelheid gemotoriseerde voertuigen inschatten en fietscontrole.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid in een andere vorm toepassen en integreren met andere kennis en vaardigheden. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn meestal aanwezig.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 1.14	De leerlingen handelen veilig in een schoolse context. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	Veiligheidsvoorschriften en –procedures.
Conceptuele kennis	Risicofactoren.
Procedurele kennis	Strategieën om veilig te handelen in een schoolse context zoals veilig gebruik gereedschappen en materialen, handelingen tijdens noodsituatie, gebruik van openbaar vervoer.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.1.4. Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken.

ET 1.15	De leerlingen verwoorden met behulp van richtvragen welke gebeurtenissen hen zelfvertrouwen geven en welke gebeurtenissen hen onzeker maken in het kader van hun welbevinden. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Zelfbeeld - Zelfvertrouwen
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	Zelfkennis aangaande gebeurtenissen die zelfvertrouwen geven of onzekerheid geven.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.16	De leerlingen uiten hun gevoelens respectvol.° (transversaal - attitudinaal)
---------	--

ET 1.17	De leerlingen benoemen met behulp van richtvragen bij een gebeurtenis hun gedachten, gevoelens en gedrag en de gevolgen van die gebeurtenis voor zichzelf. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - De samenhang tussen een gebeurtenis en gedachten, gevoelens, gedrag en de gevolgen van die gebeurtenis voor zichzelf - Gevoelens en hun functie. - Verbaal en non-verbaal gedrag - Fysieke en mentale grenzen

Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	Eigen gedachten, gevoelens en gedrag
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.18	De leerlingen zoeken hulp in het geval van intra- en interpersoonlijke problemen.° (transversaal - attitudinaal)
----------------	---

ET 1.19	De leerlingen geven aan waar ze hulp kunnen vinden in geval van intra- en interpersoonlijke problemen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	Personen en organisaties die eerstelijns hulp bieden zoals leerlingenbegeleiding, JAC, huisarts, AWEL
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.2. Competenties in het Nederlands

De eindtermen onder de sleutelcompetenties 'Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken', 'Digitale competentie en mediawijsheid' met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, 'Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties' en 'Sociaal-relatieve competenties' maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie 'Competenties in het Nederlands'.

3.2.1. Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

ET 2.1	De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)
ET 2.2	De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur gebruiken, structuuraanduiders gebruiken, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang
- * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige zinsbouw
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out

(bijkomend voor mondelinge receptie)

- * Normaal spreektempo

ET 2.3	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, hoofd- en bijzaken onderscheiden, de gedachtegang reconstrueren - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	

Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out <p>(bijkomend voor mondelinge receptie)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Normaal spreektempo 	

ET 2.4	De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo 	

ET 2.5	De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, notities, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van kenmerken beluisterde en gelezen teksten</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo <p>Met inbegrip van kenmerken notities</p> <ul style="list-style-type: none"> * De notities zijn gerelateerd aan de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten 	

ET 2.6	De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	- Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswwoorden) - Taalgedragsconventies en registers - Effecten van non-verbaal gedrag (mondelinge productie)
Procedurele kennis	- Strategieën: tekststructuur, lay-out, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken, rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen

	gebruiken - Gebruik van taalgedragsconventies en registers - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur * Redelijk herkenbare samenhang * Concrete inhoud * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek) * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke productie) * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor woordkeuze, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, vormcorrectheid en vlotheid * Verzorgde, gepaste lay-out <p>(bijkomend voor mondelinge productie)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid * Gepaste, niet-storend lichaamstaal 	

ET 2.7	De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	

Procedurele kennis	Eenvoudige technieken om creatief met taal om te gaan zoals lay-out, rijm en ritme.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 2.8	De leerlingen nemen deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent - Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT
Met inbegrip van tekstkenmerken * Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6

3.2.2. Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET 2.9	De leerlingen gebruiken het inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang - Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd - Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel - Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling - Zinssoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) - Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk - Beeldspraak en vergelijking
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid klank- en schriftbeeld - Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang - Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd - Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel - Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling - Zinssoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) - Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk - Beeldspraak en vergelijking
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Spelling van woorden met vast woordbeeld: klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden - Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld: werkwoorden, klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker, niet-klankzuivere eindletter

	<ul style="list-style-type: none"> - Hoofdletters - Interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepteken, dubbele punt, spatie, aanhalingstekens - Congruentie - Diakritische tekens: trema, koppelteken en apostrof - Uitspraaktekens zoals accenttekens
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 2.10	De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tekststructuur - Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel - Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken - Taalgedragsconventies en registers - Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van tekststructuur - Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel - Gebruik van taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken - Gebruik van taalgedragsconventies en registers

	- Gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.2.3. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

ET 2.11	De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.^o (attitudinaal)
----------------	---

ET 2.12	De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Taalgedragsconventies en registers - Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands - Overeenkomsten en verschillen tussen talen - Stereotypering
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.2.4. Literatuur in het Nederlands beleven.

ET 2.13	De leerlingen verwoorden hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag met ondersteuning van elementaire literaire en narratieve concepten.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid fictie en non-fictie - Artistiek-literaire teksten - Personages, verhaallijn, tijd, ruimte - Functioneel gebruik van elementen uit eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid fictie en non-fictie - Artistiek-literaire teksten - Personages, verhaallijn, tijd, ruimte - Functioneel gebruik van elementen uit eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Procedurele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Metacognitieve kennis	Eigen gedachten en gevoelens.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.2.5. BASISGELETTEDHEID - Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

ET BG 2.1	De leerling haalt het onderwerp en relevante informatie uit geschreven en gesproken niet-fictionele teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels
Procedurele kennis	Strategieën: tekststructuur en titels herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur * Lage informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete en herkenbare inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief <p>(bijkomend voor schriftelijke receptie)</p>	

- * Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Laag tot normaal spreektempo

ET BG 2.2 De leerling produceert schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.	
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Taalgedragsconventies en registers - Effecten van non-verbaal gedrag
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger, talige hulpmiddelen gebruiken - Gebruik van taalgedragsconventies en registers - Spelling van frequente woorden - Uitspraak van hoogfrequente klanken en klankencombinaties - Gebruik van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen (zoals meervoud, volgorde van persoonsvorm en onderwerp in een hoofdzin)
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige tekststructuur * Redelijk herkenbare samenhang * Concrete inhoud 	

- * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief
- * Uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, spelling, register en lichaamstaal mogen enkel afwijken zolang ze het overbrengen van de boodschap niet in de weg staan

ET BG 2.3 De leerling neemt deel aan mondelinge en schriftelijke interactie in functie van doelgerichte communicatie.	
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2
Procedurele kennis	Strategieën: inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent zodat de interactie mogelijk blijft, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken * Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2	

3.2.6. UITBREIDINGSDOELEN - Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

ET UD 2.1	De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)
------------------	---

ET UD 2.2	De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
------------------	---

KENNIS

Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvat ten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap. - Bepalen van de geschikte strategieën. - Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken	<ul style="list-style-type: none"> * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden
---------------------------------	--

- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Normaal spreektempo

ET UD 2.3	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	- Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	- Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, hoofd- en bijzaken onderscheiden, gedachtegang reconstrueren - Bepalen van de geschikte strategieën - Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang
- * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Normaal spreektempo

ET UD 2.4	De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	- Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	- Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap. - Bepalen van de geschikte strategieën. - Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo 	

ET UD 2.5	De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap - Bepalen van de geschikte strategieën - Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van kenmerken beluisterde en gelezen teksten</p> <ul style="list-style-type: none"> * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo <p>Met inbegrip van kenmerken notities</p> <ul style="list-style-type: none"> * De notities weerspiegelen de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten 	

ET UD 2.6	De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden) - Taalgedragsconventies en registers

	- Effecten van non-verbaal gedrag (mondelinge productie)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, lay-out, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken, rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen gebruiken - Gebruik van taalgedragsconventies en registers - Bepalen van de geschikte strategieën - Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Herkenbare, iets complexere tekststructuur * Herkenbare samenhang, duidelijke opbouw * Concrete inhoud * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek) * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke productie) * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor woordkeuze, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid * Verzorgde, gepaste lay-out (bijkomend voor mondelinge productie) * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid * Gepaste, niet-storende lichaamstaal 	

ET UD 2.7 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	Technieken om creatief met taal om te gaan: stijlfiguren (zoals begin- en eindrijm, hyperbool, herhaling, variatie), lay-out, beeldspraak, ritme
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET UD 2.8 De leerlingen nemen deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.	
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent - Bepalen van de geschikte strategieën - Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken * Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6	

Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET UD 2.9	De leerlingen gebruiken het inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang - Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd - Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel - Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling - Zinssoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) - Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk - Beeldspraak en vergelijking
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid klank- en schriftbeeld - Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang

	<ul style="list-style-type: none"> - Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd - Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel - Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling - Zinssoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) - Beeldspraak en vergelijking
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Spelling van woorden met vast woordbeeld: klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden - Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld: werkwoorden, klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker, niet-klankzuivere eindletter - Hoofdletters - Interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepeten, dubbele punt, spatie, aanhalingsteken - Congruentie - Diakritische tekens: trema, koppelteken en apostrof - Uitspraaktekens zoals accenttekens
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET UD 2.10	De leerlingen analyseren het Standaardnederlands als taalsysteem.
KENNIS Een selectie van kenniselementen uit UD 2.9	

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET UD 2.11	De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tekststructuur - Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel, ruis - Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken - Taalgedragsconventies en registers - Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van tekststructuur - Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel - Gebruik van taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken - Gebruik van taalgedragsconventies en registers - Compenserende strategieën bij falende communicatie

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.2.7. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder in het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

ET UD 2.12	De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.° (attitudinaal)
-------------------	--

ET UD 2.13	De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Taalgedragsconventies en registers - Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands - Overeenkomsten en verschillen tussen talen - Stereotypering
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	

Affectieve dimensie	
---------------------	--

3.2.8. Literatuur in het Nederlands beleven

ET UD 2.14	De leerlingen verwoorden hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag met ondersteuning van elementaire literaire en narratieve concepten.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid fictie en non-fictie - Artistiek-literaire teksten - Personages (hoofd- en nevenpersonages), verhaallijn (chronologisch en niet-chronologisch, flashforward en flashback), tijd, ruimte, thema, eenvoudige stilistische kenmerken, samenhang vorm-inhoud - Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid fictie en non-fictie - Artistiek-literaire teksten - Personages (hoofd- en nevenpersonages), verhaallijn (chronologisch en niet-chronologisch, flashforward en flashback), tijd, ruimte, thema, eenvoudige stilistische kenmerken, samenhang vorm-inhoud - Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Procedurele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Metacognitieve kennis	Eigen gedachten en gevoelens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.3. Competenties in andere talen

De eindtermen onder de sleutelcompetenties 'Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken', 'Digitale competentie en mediawijsheid' met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, 'Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties' en 'Sociaal-relatieve competenties' maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie 'Competenties in andere talen'.

3.3.1. Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.

ET 3.1	De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)
ET 3.2	De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur
- * Lage informatiedichtheid
- * Elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige zinsbouw
- * Beperkte lengte
- * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief en narratief
(bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Geen of weinig achtergrondruis
- * Normaal spreektempo met pauzes
- * Ondersteunende maar natuurlijke intonatie
- * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie
- * Eventueel met visuele ondersteuning
- * Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag

ET 3.3	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	- Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
Procedurele kennis	- Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, hoofd- en bijzaken onderscheiden, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken, gedachtegang reconstrueren - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur * Lage informatiedichtheid * Elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Beperkte lengte * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief en narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Geen of weinig achtergrondruis * Normaal spreektempo met pauzes * Ondersteunende maar natuurlijke intonatie * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie * Eventueel met visuele ondersteuning * Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag 	

ET 3.4	De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur * Lage informatiedichtheid * Elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Beperkte lengte * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief en narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out 	

(bijkomend voor mondelinge receptie)

- * Geen of weinig achtergrondruis
- * Normaal spreektempo met pauzes
- * Ondersteunende maar natuurlijke intonatie
- * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie
- * Eventueel met visuele ondersteuning
- * Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag

ET 3.5 De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.	
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan elementaire communicatiebehoeften
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden) - Effecten van non-verbaal gedrag (mondelinge productie) - Taalgedragsconventies en registers
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, lay-out, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken, rekening houden met spreek- en schrijfdooel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen gebruiken - Gebruik van taalgedragsconventies en registers - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor adequaatheid, vormcorrectheid en vlotheid
- * Beheersing van een elementair lexicaal repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die volstaan om te voldoen aan elementaire communicatiebehoeften
- * Beheersing van bepaalde eenvoudige grammaticale constructies, ondanks het stelselmatig maken van elementaire fouten; begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang
- * Gebruik van hoogfrequente signaalwoorden (chronologisch verloop, opsomming, oorzaak en tegenstelling)
- * Eenvoudige, gepaste tekststructuur
- * Redelijk herkenbare samenhang
- * Concrete inhoud
- * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek)
- * Beperkte lengte
- * Tekstsoorten: informatief, opiniërend en prescriptief
(bijkomend voor schriftelijke productie)
- * Duidelijke, gepaste lay-out
- * Redelijk correcte orthografische beheersing van frequente woorden uit het aangeleerde lexicale repertoire
(bijkomend voor mondelinge productie)
- * Gepaste, niet storende lichaamstaal
- * Uitspraak is over het algemeen voldoende helder om te worden verstaan ondanks een duidelijk accent, maar gesprekspartners zullen regelmatig om herhaling moeten vragen
- * Vrij gemakkelijk gebruik van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen, ondanks duidelijke aarzelingen en valse starts

ET 3.6	De leerlingen nemen deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, vragen om hulp/opheldering (zoals trager spreken, herhalen, herformuleren) en zelf hulp/opheldering bieden, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten - Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau creëren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none">* Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5* Gebruik van alledaagse taalgedragsconventies (aanspreken, begroeten, afscheid nemen, voorstellen, bedanken, uitnodigen, zich verontschuldigen, reageren op verontschuldigen) om zeer korte sociale contacten te leggen (bijkomend voor mondelinge interactie)* De communicatie is afhankelijk van herhaling (in trager tempo), herformulering en herstel; de bekwaamheid om zelfstandig het gesprek gaande te houden is niet vereist	

3.3.2. Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET 3.7	De leerlingen gebruiken het inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van vreemde talen als taalsystemen ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
KENNIS ([F] = bijkomend/specifiek voor Frans; [E] = bijkomend/specifiek voor Engels)	
Feitenkennis	Betekenenissen van woorden uit een elementair repertoire
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Relatie klank- en schriftbeeld - Zelfstandige naamwoorden: getal, genus [F] - Lidwoorden: bepaald, onbepaald, samengetrokken [F], delend [F], vervanging door <i>de</i> na hoeveelheid en ontkenning [F] - Voornaamwoorden: persoonlijk (als onderwerp en als lijdend [F] en meewerkend [F] voorwerp), aanwijzend, bezittelijk, vragend - Frequente hoofd- en rangtelwoorden - Bijvoeglijke naamwoorden: meervoud [F], vrouwelijk [F], <i>tout</i> [F], plaats, vergrotende trap, overtreffende trap - Werkwoorden: <i>indicatif</i> [F], <i>impératif</i> [F], <i>infinitif</i> [F], <i>conditionnel de politesse</i> [F]; <i>présent</i> [F], <i>passé récent</i> [F], <i>passé composé</i> [F], <i>imparfait</i> [F], <i>futur proche</i> [F], <i>futur simple</i> [F]; <i>infinitive</i> [E], <i>imperative</i> [E]; <i>present simple</i> [E], <i>present continuous</i> [E], <i>simple past</i> [E], <i>simple future</i> [E]; regelmatige (voor Frans op -ER, -IR, -RE) en frequente onregelmatige werkwoorden - Frequente voorzetsels - Frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden - Frequente bijwoorden - Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, lijdend en meewerkend voorwerp - Ontkennende/bevestigende zinnen; mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Uitspraak van klanken en klankencombinaties, gebruik van woordaccent, articulatie en intonatie - Zelfstandige naamwoorden: getal, genus [F] - Spelling van woorden uit een elementair repertoire - Congruentie: onderwerp-persoonsvorm, bijvoeglijk naamwoord-zelfstandig naamwoord [F] - Lidwoorden: bepaald, onbepaald, samengetrokken [F], delend [F], vervanging door <i>de</i> na hoeveelheid en ontkenning [F] - Voornaamwoorden: persoonlijk (als onderwerp en als lijdend [F] en meewerkend [F] voorwerp), aanwijzend, bezittelijk, vragend - Frequente hoofd- en rangtelwoorden - Bijvoeglijke naamwoorden: meervoud [F], vrouwelijk [F], <i>tout</i> [F], plaats, vergrotende trap, overtreffende trap - Werkwoorden: <i>indicatif</i> [F], <i>impératif</i> [F], <i>infinitif</i> [F], <i>conditionnel de politesse</i> [F]; <i>présent</i> [F], <i>passé récent</i> [F], <i>passé composé</i> [F], <i>imparfait</i> [F], <i>futur proche</i> [F], <i>futur simple</i> [F]; <i>infinitive</i> [E], <i>imperative</i> [E]; <i>present simple</i> [E], <i>present continuous</i> [E], <i>simple past</i> [E], <i>simple future</i> [E]; regelmatige (voor Frans op -ER, -IR, -RE) en frequente onregelmatige werkwoorden

	<ul style="list-style-type: none"> - Frequente voorzetsels - Frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden - Frequente bijwoorden - Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, lijdend en meewerkend voorwerp - Valentie van frequente werkwoorden [F] - Bouw van enkelvoudige en eenvoudige samengestelde zinnen (nevenschikking, onderschikking) - Ontkennende/bevestigende zinnen; mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 3.8	De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van vreemde talen als communicatiemiddelen in functie van doelgerichte communicatie.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tekststructuur - Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel - Taalgedragsconventies en registers
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van tekststructuur - Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel - Gebruik van taalgedragsconventies en registers - Gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.3.3. Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.

ET 3.9	De leerlingen tonen interesse in culturele contexten waarin vreemde talen worden gebruikt.° (attitudinaal)
---------------	---

3.3.4. Literatuur in vreemde talen beleven.

ET 3.10	De leerlingen verwoorden hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag.
KENNIS	
Feitenkennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.2 t.e.m. 3.5
Conceptuele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.2 t.e.m. 3.5
Procedurele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.2 t.e.m. 3.5
Metacognitieve kennis	Eigen gedachten en gevoelens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	

Met inbegrip van kenmerken van de gelezen of beluisterde teksten

- * Hoofdzakelijk frequente woorden en woordcombinaties
- * Redelijk eenvoudige zinsbouw
- * Beperkte lengte

(bijkomend voor mondelinge receptie)

- * Geen of weinig achtergrondruis (wel muziek)
- * Normaal spreektempo met pauzes
- * Ondersteunende intonatie
- * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie
- * Eventueel met visuele ondersteuning
- * Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag

3.4. Digitale competentie en mediawijsheid

3.4.1. Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.

ET 4.1	De leerlingen demonstreren basisvaardigheden om digitaal inhouden te creëren en te delen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Digitale media en toepassingen om digitaal inhouden te creëren zoals online- en offline tekstverwerking, rekenblad, rekenapp, digitale beeldverwerking, grafische programmeertaal - Digitale media en toepassingen om digitaal inhouden te delen zoals browsers, elektronische mail, courante sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal inhouden te creëren en te delen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 4.2	De leerlingen demonstreren basisvaardigheden om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren aan initiatieven. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren aan initiatieven zoals elektronische mail, chat en messaging toepassingen, sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.4.2. Computationeel denken en handelen.

ET 4.3	De leerlingen onderscheiden bouwstenen van digitale systemen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Bouwstenen van een digitaal systeem > Input verwerking output > Binair > Hardware > Digitale media zoals dataformaat > Digitale toepassingen zoals tekstverwerking, multi-media verwerking, game > Besturingssysteem - Informatieverwerkende systemen en communicatie tussen deze systemen
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 4.4	De leerlingen passen een eenvoudig zelf ontworpen algoritme toe om een probleem digitaal en niet-digitaal op te lossen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Concepten van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen - Organisatie, modellering, simulatie en digitale representatie van informatie - Debuggen (testen en bijsturen)

	- Principes van programmeertalen: sequentie, herhalingsstructuur, keuzestructuur
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen - Principes van organisatie, modellering, simulatie en digitale representatie van informatie - Principes van debuggen (testen en bijsturen) - Principes van programmeertalen: sequentie, herhalingsstructuur, keuzestructuur
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.4.3. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie.

ET 4.5	De leerlingen lichten de invloed van digitale en niet-digitale media op mens en samenleving toe. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Invloed digitale media op het dagelijkse leven zoals communicatie, informatie, inhouden gecreëerd in verschillende contexten (leren, werken, vrije tijd) - Mediatisering/technologisering van de samenleving/arbeidsmarkt - Rol media in beeldvorming van werkelijkheid - Bouwstenen van beeldgeletterdheid
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...

ET 4.6	De leerlingen passen aangereikte regels van de digitale wereld toe. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Privacyregels - Principes van auteurs- en portretrecht - Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Privacyregels - Principes van auteurs- en portretrecht

	- Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 4.7	De leerlingen evalueren de mogelijkheden en risico's van eigen en andermans mediagedrag. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Invloed van mediagebruik op eigen en andermans mentale en fysieke gezondheid - Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep - Digitaal mediagebruik in functie van (eigen) doelen - Digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Beveiligings- en privacyregels eigen aan de leeftijdsgroep - Digitale media en toepassingen in functie van (eigen) doelen - Beheer digitale identiteit
Metacognitieve kennis	Eigen mediagedrag
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Pyschomotorische dimensie	

Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten
---------------------	--

3.4.4. BASISGELETTEDHEID – digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.

ET BG 4.1	De leerling demonstreert in functionele contexten basisvaardigheden om digitaal inhouden te creëren en te delen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Digitale media en toepassingen om digitaal inhouden te creëren zoals online- en offline tekstverwerking, rekenapp, digitale beeldverwerking, grafische programmeertaal - Digitale media en toepassingen om digitaal inhouden te delen zoals browsers, elektronische mail, courante sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal inhouden te creëren en te delen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 4.2	De leerling demonstreert in functionele contexten basisvaardigheden om digitaal te communiceren en te participeren.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren aan initiatieven zoals elektronische mail, chat en messaging toepassingen, sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.4.5. Computationeel denken en handelen.

ET BG 4.3	De leerling herkent in functionele contexten bouwstenen van digitale systemen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Bouwstenen van een digitaal systeem > Input verwerking output > Binair > Hardware > Digitale media zoals dataformaat > Digitale toepassingen zoals tekstverwerking, multi-media verwerking, game > Besturingssysteem - Informatieverwerkende systemen en communicatie tussen deze systemen
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau onthouden.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 4.4 De leerling past in functionele contexten een aangereikt algoritme toe om een probleem digitaal en niet-digitaal op te lossen.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritme - Principes van digitale representatie van informatie - Principes van debuggen (testen en bijsturen)
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.4.6. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie

ET BG 4.5 De leerling past in functionele contexten aangereikte regels van de digitale wereld toe.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Privacyregels - Principes van auteurs- en portretrecht - Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET BG 4.6	De leerling evalueert in functionele contexten de mogelijkheden en risico's van eigen mediagedrag.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep - Digitale media en toepassingen in functie van eigen doelen - Beheer digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie)
Metacognitieve kennis	Eigen mediagedrag
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.5. Sociaal-relatieve competenties

3.5.1. Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.

ET 5.1	De leerlingen bewaken in interacties hun eigen fysieke en mentale grenzen.° (transversaal - attitudinaal)
---------------	--

ET 5.2	De leerlingen houden in interacties rekening met de opvattingen, fysieke en mentale grenzen en emoties van anderen.° (transversaal - attitudinaal)
---------------	---

ET 5.3	De leerlingen demonstreren hoe ze respectvol reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag. (transversaal)
---------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Pest- en uitsluitingsgedrag - Fysieke en mentale grenzen
Procedurele kennis	Strategieën om respectvol te reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 5.4	De leerlingen demonstreren in informele en formele relaties geschikte sociale vaardigheden. (transversaal)
---------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Formele en informele relaties - Leefregels en afspraken - Empathie
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën om sociale vaardigheden in formele en informele relaties te hanteren - Strategieën om grenzen te stellen en te bewaken via aanvaardbaar verbaal en non-verbaal gedrag
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 5.5	De leerlingen dragen in groepsactiviteiten met een welomschreven opdracht actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Rollen en gedrag van personen in groepsactiviteiten
Procedurele kennis	Methoden om in overleg taken te verdelen en te plannen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	

Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.
---------------------	---

3.6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relationale competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’.

3.6.1. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

ET 6.1	De leerlingen voeren bewerkingen uit met natuurlijke, gehele en rationale getallen.
KENNIS	
Feitenkennis	Som, termen, verschil, product, factoren, quotiënt, deeltal, deler, rest, macht, grondtal, exponent, priemgetal
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Natuurlijke, gehele en rationale getallen - Machtsverheffing met gehele exponent, vierkantswortel, procent, kwadraat, kleinste gemene veelvoud, grootste gemene deler, absolute waarde - Schatting van uitkomst
Procedurele kennis	Bewerkingen en volgorde van bewerkingen met en zonder ICT. Bewerkingen zonder ICT zijn beperkt in omvang.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.2	De leerlingen gebruiken de eigenschappen, teken- en rekenregels van de bewerkingen om bewerkingen met natuurlijke, gehele en rationale getallen uit te voeren.
--------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Eigenschappen, teken- en rekenregels van de bewerkingen met natuurlijke, gehele en rationale getallen - Uitbreiding van de natuurlijke getallen naar de gehele getallen en van de gehele getallen naar de rationale getallen - Verband tussen optellen en aftrekken - Verband tussen vermenigvuldigen en delen - Het omgekeerde en tegengestelde van een getal
Procedurele kennis	Bewerkingen en volgorde van bewerkingen met en zonder ICT. Bewerkingen zonder ICT zijn beperkt in omvang.
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.3	De leerlingen ordenen natuurlijke, gehele en rationale getallen.
KENNIS	
Feitenkennis	Symbolen $<$, $>$, \leq , \geq , $=$
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Getallenas - Verband tussen decimale vorm, breuk en procent
Procedurele kennis	Omzetting tussen verschillende vormen van een getal met en zonder ICT
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.4	De leerlingen passen benaderings-, afrondings- en schattingstechnieken toe bij het rekenen met getallen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Principe van benaderen, afronden en schatten
Procedurele kennis	Benaderings-, afrondings- en schattingstechnieken
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.2. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen.

ET 6.5 De leerlingen analyseren meetkundige relaties en eigenschappen van meetkundige objecten in het vlak.	
KENNIS	
Feitenkennis	Meetkundige objecten: punt, rechte, halfrechte, lijnstuk, hoek, vlakke figuur (driehoek, vierhoek, veelhoek, cirkel), diagonaal, bissectrice, hoogtelijn, middelloodlijn, zwaartelijn, straal, middellijn, overstaande hoek, nevenhoek, aanliggende hoek
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren - Classificatie van soorten driehoeken en vierhoeken - Meetkundige eigenschappen: de hoekensom in driehoeken en vierhoeken, eigenschappen van gelijkzijdige en gelijkbenige driehoeken, eigenschappen van zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren - Classificatie van soorten driehoeken en vierhoeken - Meetkundige eigenschappen: de hoekensom in driehoeken en vierhoeken, eigenschappen van gelijkzijdige en gelijkbenige driehoeken, eigenschappen van zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.6 De leerlingen onderscheiden aan de hand van 2D- en 3D-voorstellingen meetkundige objecten in de ruimte.	
KENNIS	

Feitenkennis	Meetkundige objecten in de ruimte: snijdende, kruisende en evenwijdige rechten, ruimtefiguur (veelvlak (kubus, balk, piramide), bol, kegel, cilinder)
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid tussen evenwijdige, snijdende en kruisende rechten - Onderscheid tussen ruimtefiguren en vlakke figuren - Principe van tweedimensionale voorstelling van een driedimensionale figuur: voor-, boven-, zijaanzicht, soorten perspectieven (zoals cavalièreperspectief) - Herkenning van symmetrie
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid tussen evenwijdige, snijdende en kruisende rechten - Onderscheid tussen ruimtefiguren en vlakke figuren - Principe van tweedimensionale voorstelling van een driedimensionale figuur: voor-, boven-, zijaanzicht, soorten perspectieven (zoals cavalièreperspectief) - Herkenning van symmetrie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.7	De leerlingen stellen meetkundige objecten met gegeven eigenschappen in het vlak grafisch voor.
KENNIS	
Feitenkennis	Meetkundige objecten: punt, rechte, halfrechte, lijnstuk, hoek, vlakke figuur (driehoek, vierhoek, veelhoek, cirkel), diagonaal, bissectrice, hoogtelijn, middelloodlijn, zwaartelijn, straal, middellijn, overstaande hoek, nevenhoek, aanliggende hoek
Conceptuele kennis	- Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren

	- Meetkundige eigenschappen: eigenschappen van gelijkzijdige en gelijkbenige driehoeken, eigenschappen van zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken
Procedurele kennis	Grafisch voorstellen met geodriehoek, passer en liniaal en eenvoudige constructies met ICT
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.8	De leerlingen verklaren het beeld van een vlakke figuur als resultaat van een verschuiving, spiegeling of rotatie.
KENNIS	
Feitenkennis	Rotatie, verschuiving, spiegeling, puntspiegeling, vector
Conceptuele kennis	- Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren - Eigenschappen van een verschuiving over een vector, een spiegeling om een as, een spiegeling om een punt, een rotatie over een hoek
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	

Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.9	De leerlingen berekenen omtrek en oppervlakte van vlakke figuren en oppervlakte en inhoud van ruimtefiguren.
KENNIS	
Feitenkennis	Straal, grondvlak, hoogte, zijde, basis
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Omtrek en oppervlakte: driehoek, trapezium, parallellogram, ruit, rechthoek, vierkant en cirkel - Oppervlakte: kubus, balk - Inhoud: kubus, balk en cilinder
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Berekening omtrek en oppervlakte zonder formularium: driehoek, trapezium, parallellogram, ruit, rechthoek, vierkant en cirkel - Berekening oppervlakte zonder formularium: kubus, balk - Berekening inhoud zonder formularium: kubus, balk en cilinder
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.3. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.

ET 6.10	De leerlingen bepalen punten in het vlak door middel van coördinaten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Assenstelsel en coördinaten
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Punten in het vlak door middel van coördinaten - Coördinaten van punten
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.11	De leerlingen rekenen met lettervormen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Eigenschappen, reken- en tekenregels van bewerkingen
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Optelling, vermenigvuldiging en vereenvoudiging van één-, twee- en drietermen - Uitwerking van merkwaardige producten tot een som: $(a+b)^2$ en $(a+b)(a-b)$
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.12	De leerlingen gebruiken letters als onbekenden, als variabelen en voor veralgemeningen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Letter als onbekende, als variabele en als hulpmiddel voor veralgemeningen
Procedurele kennis	Getalwaarde van een algebraïsche uitdrukking met maximum 2 variabelen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.13	De leerlingen analyseren recht- en omgekeerd evenredige verbanden tussen grootheden.
KENNIS	

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Representaties: tabel, grafiek en formule van recht- en omgekeerd evenredige grootheden - Evenredigheidsfactor
Procedurele kennis	- Representaties: tabel, grafiek en formule van recht- en omgekeerd evenredige grootheden - Evenredigheidsfactor
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.14	De leerlingen stellen formules op die de regelmaat in eenvoudige patronen en schema's beschrijven.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Formules als veralgemening
Procedurele kennis	Patroonherkenning en patroonbeschrijving a.d.h.v. een formule
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	

Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.15	De leerlingen lossen vergelijkingen van de eerste graad op met één onbekende in de verzameling van de rationale getallen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Onbekenden - Gelijkheid linker- en rechterlid
Procedurele kennis	Vergelijkingen van de eerste graad met één onbekende
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.4. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.

ET 6.16	De leerlingen voeren een beschrijvend statistisch onderzoek uit met 20 à 25 zelf verzamelde, niet gegroepeerde gegevens van 1 grootte.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Mediaan, rekenkundig gemiddelde, modus - Variatiebreedte - Tabel met absolute frequenties - Staafdiagram, dotplot, cirkeldiagram, lijndiagram
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Mediaan, rekenkundig gemiddelde, modus - Variatiebreedte - Tabel met absolute frequenties - Staafdiagram, dotplot, cirkeldiagram, lijndiagram
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Mediaan, rekenkundig gemiddelde, modus - Variatiebreedte - Tabel met absolute frequenties - Staafdiagram, dotplot, cirkeldiagram, lijndiagram
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.5. Redeneringen opbouwen en abstraheren rekening houdend met de samenhang en structuur van wiskunde.

ET 6.17	De leerlingen geven een wiskundige redenering of een argumentatie van wiskundige eigenschappen.
KENNIS	
Feitenkennis	Symbolen: \Rightarrow en \Leftrightarrow
Conceptuele kennis	- Als dan-relatie (implicatie), equivalentie - Wiskundige eigenschappen uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom zoals congruentiekenmerken ZZZ, ZHZ, HZH, ZHH, eigenschappen van transformaties, van driehoeken en vierhoeken, merkwaardige producten $(a+b)^2$ en $(a+b)(a-b)$, eenvoudige en concrete getalbewijzen
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.18	De leerlingen voeren operaties met twee verzamelingen uit.
KENNIS	
Feitenkennis	\mathbb{Q} , \cup , \setminus , \in , \notin , \subset , $\not\subset$
Conceptuele kennis	Element, deelverzameling, doorsnede, unie, verschil
Procedurele kennis	Element, deelverzameling, doorsnede, unie, verschil
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.6. Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.

ET 6.19	De leerlingen lossen wiskundige problemen op door gebruik te maken van wiskundige kennis, vaardigheden en heuristieken.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Wiskundige concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Wiskundige vaardigheden uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom - Toepassing van wiskundige heuristieken - Mathematiseren en demathematiseren - Invoering van een variabele
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.7. Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.

ET 6.20	De leerlingen brengen waarneembare fysische verschijnselen in verband met temperatuursveranderingen op basis van het deeltjesmodel.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas - Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas - Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren - Thermisch uitzetten en krimpen van stoffen - Deeltjesmodel - Temperatuur
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.21	De leerlingen onderscheiden zuivere stoffen en mengsels in authentieke contexten en op basis van het deeltjesmodel.
KENNIS	
Feitenkennis	Zuivere stof en mengsel
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Zuivere stof en mengsel - Deeltjesmodel
Procedurele kennis	

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.22	De leerlingen lichten het onderscheid tussen een verandering van aggregatietoestand en een waarneembare chemische omzetting toe.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas - Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas - Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren - Chemische omzetting - Atoom en molecule - Deeltjesmodel
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.8. Inzicht ontwikkelen in de verschijningsvormen van energie, de wisselwerking tussen materie onderling en met energie alsook de gevolgen ervan.

ET 6.23	De leerlingen analyseren energieomzettingen in levende en niet-levende systemen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Energievormen: kinetische energie, chemische energie, elektrische energie, stralingsenergie, potentiële energie - Energieomzetting tussen bovenstaande energievormen - Fotosynthese
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.24	De leerlingen leiden de uitwerking van krachten af uit authentieke contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kracht als vector: grootte, richting, zin - Zwaartekracht, wrijvingskracht, trek- en duwkracht - Effecten: vervorming en verandering van de snelheid
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.25	De leerlingen onderzoeken het verband tussen snelheid, afstand en tijd.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Snelheid als verhouding
Procedurele kennis	- Meet- en berekenmethoden voor afstand en tijd - Gebruik van meetinstrumenten voor afstand en tijd zoals meetlint, digitale afstandsmeter, chronometer
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.26	De leerlingen leggen de verschillende transportmogelijkheden van thermische energie uit in authentieke contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	Geleiding, convectorie en straling
Conceptuele kennis	Transport van thermische energie: geleiding, convectorie, straling

Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.27	De leerlingen leggen de effecten van verschillende soorten stralingen uit in authentieke contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Zichtbare straling: licht - Onzichtbare straling: UV-straling, IR-straling, X-straling, microgolf straling, radioactieve straling
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Effecten van zichtbare straling - Effecten van de soorten onzichtbare straling
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.9. Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.

ET 6.28	De leerlingen leggen de samenhang tussen de verschillende organisatieniveaus in een organisme uit met de cel als basiseenheid.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Organisatieniveaus: cellen, weefsels, organen, stelsels - Onderdelen van een cel: celwand, celmembraan, celkern, bladgroenkorrels, mitochondriën, cytoplasma - Functie van de onderdelen van een cel
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Cel als basiseenheid - Organisatieniveau
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.29	De leerlingen leggen uit hoe stofomzettingen, stofuitwisselingen en energieomzettingen het functioneren van mens en dieren mogelijk maken.
KENNIS	
Feitenkennis	Belangrijkste organen van het ademhalingsstelsel, spijsverteringsstelsel, uitscheidingsstelsel en transportstelsel en hun ligging
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Stofomzetting - Stofuitwisseling - Energieomzetting - Transport in een organisme: ademhalingsstelsel, spijsverteringsstelsel, uitscheidingsstelsel, bloedsomloop
Procedurele kennis	

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Bij een beperkt aantal niet-verwante diersoorten	

ET 6.30	De leerlingen leggen het verloop van de voortplanting bij de mens uit.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Organen van het voortplantingsstelsel - Ligging en functie van de organen van het voortplantingsstelsel
Conceptuele kennis	Voortplanting, eisprong, zaadlozing, bevruchting, menstruatie, zwangerschap, geboorte
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.31	De leerlingen vergelijken voortplantingswijzen van planten en dieren aan de hand van voorbeelden.
KENNIS	

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Aseksuele en seksuele voortplanting
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.32	De leerlingen leggen het belang van fotosynthese uit inclusief de stofomzettingen, energieomzettingen en stofuitwisselingen.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Algemene stofomzetting van het fotosyntheseproces - Delen van de plant betrokken bij het fotosyntheseproces: wortel, stengel, blad, huidmondje, bladgroenkorrels - Energieomzetting van lichtenergie naar chemische energie
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Soorten energie: chemische energie en lichtenergie - Fotosynthese als energie- en materieomzetting - Autotrofe versus heterotrofe organismen
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
b	

Affectieve dimensie	
---------------------	--

ET 6.33	De leerlingen leggen uit dat organismen met bepaalde kenmerken, in een welbepaalde omgeving, meer waarschijnlijk dan andere organismen zullen overleven en zich voortplanten.
----------------	--

KENNIS	
---------------	--

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kenmerken van de omgeving zoals klimaat, vegetatie, aanwezigheid van andere organismen - Kenmerken van organismen zoals kleur, kieuwen, stekels
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
--------------------------	--

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
----------------------------------	--

Natuurwetenschappelijk kader: evolutieleer	
--	--

ET 6.34	De leerlingen onderzoeken voor een biotoop de onderlinge afhankelijkheid van verschillende organismen en de rol van biotische en abiotische factoren.
----------------	--

KENNIS	
---------------	--

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Producenten, consumenten, detrivoren, reducenten - Voorbeelden van biotische en abiotische factoren - Biodiversiteit
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Voedselrelaties - Voorstelling van voedselrelaties: voedselketen, voedselweb, voedselpiramide

	<ul style="list-style-type: none"> - Biotische en abiotische factoren - Biodiversiteit
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van determineertabellen en -kaarten - Meetmethoden zoals voor temperatuur
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.10. Inzicht ontwikkelen in technische systemen en processen en hun relatie tot verschillende technologische domeinen en tot andere domeinen (wetenschappen, wiskunde ...).

ET 6.35	De leerlingen onderzoeken waarneembare eigenschappen van courante materialen en grondstoffen i.f.v. een technisch proces.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Waarneembare kenmerken van materialen en grondstoffen - Soorten materialen: metalen en niet- metalen, ferro- en non-ferrometalen, natuurlijke en kunstmatige materialen - Eigenschappen van materialen <ul style="list-style-type: none"> > Elektrisch zoals geleiding > Fysisch zoals dichtheid > Magnetisch zoals aantrekking en afstoting van ferromagnetische materialen > Mechanisch zoals elasticiteit, hardheid > Technologisch zoals vervormbaarheid

Procedurele kennis	Eenvoudige onderzoekstechnieken zoals uittrekken, onderdompelen, wegen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau analyseren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.36	De leerlingen onderzoeken principes van de bouw en werking van technische systemen, hun deelsystemen en onderdelen alsook hun onderlinge samenhang i.f.v. een technisch proces.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Technische systemen, hun deelsystemen en onderdelen: functie, werking en onderling relatie - Technische systemen m.b.t. volgende 5 ervaringsgebieden: <ul style="list-style-type: none"> > Constructie <ul style="list-style-type: none"> ☐ Stabiliteit, sterkte en stijfheid ☐ Verbindingen ☐ Krachten op een constructie > Transport <ul style="list-style-type: none"> ☐ Overbrengingen ☐ Transportmogelijkheden > Energie <ul style="list-style-type: none"> ☐ Energieomzettingen in technische systemen ☐ Nuttige en niet-nuttige energie in systemen ☐ Elektrische stroomkring: componenten van de stroomkring, schematische voorstelling > ICT <ul style="list-style-type: none"> ☐ Functie van sensoren en actuatoren ☐ Logica in een besturing > Biotechniek

	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Biotechnische systemen en bijhorende biochemische processen in de voedingsindustrie ☐ Conserveren van voedingsmiddelen, doel van verschillende verpakkingen - Technische informatie zoals pictogrammen, symbolen en (werk)tekeningen
Procedurele kennis	Visualisatiemethodes van de bouw en werking van technische systemen: (schaal)modellen, functiedriehoek, I-P-O – model
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.11. Technische systemen ontwerpen, realiseren, in gebruik nemen en evalueren rekening houdend met fundamentele maatschappelijke, wetenschappelijke en technologische aspecten.

ET 6.37 De leerlingen gebruiken courante technische systemen duurzaam, veilig en ergonomisch.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Technische systemen, deelsystemen en onderdelen: functie, werking en onderlinge relatie - Doel van hulpmiddelen - Planmatig onderhoud
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik met inbegrip van onderhoud van courante technische systemen - Gebruik van hulpmiddelen - Monteren en demonteren in functie van onderhoud - Gebruik van technische informatie zoals veiligheidsinstructiekaarten, pictogrammen, symbolen, onderhoudsvoorschriften, handleidingen en (werk)tekeningen - Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren: bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.
Affectieve dimensie	

ET 6.38 De leerlingen voeren een iteratief technisch proces uit in de verschillende ervaringsgebieden om een eenvoudig technisch systeem te realiseren vanuit behoefte(n) en criteria.	
KENNIS	
Feitenkennis	

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd - Criteria: beperkingen en mogelijkheden van technische systemen op basis van gekende (technische/wetenschappelijke) wetmatigheden en maatschappelijke realiteit
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Verschillende fasen van een iteratief technisch proces: probleemstelling/behoefte onderzoeken, ontwerpen, maken, in gebruik nemen, evalueren - Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd - Modellen zoals schema's, tekeningen en recepten - Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
Ervaringsgebieden: constructie, transport, energie, ICT, biotechniek	

ET 6.39	De leerlingen bepalen de vereisten waaraan een technisch systeem moet voldoen om een technisch probleem op te lossen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Criteria: beperkingen en mogelijkheden van technische systemen op basis van gekende (technische/wetenschappelijke) wetmatigheden en maatschappelijke realiteit
Procedurele kennis	Behoeftanalyse

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.40	De leerlingen ontwerpen een technisch systeem in functie van de bepaalde vereisten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
Procedurele kennis	Modellen zoals schetsen, schema's, werktekeningen en recepten, schaalmodellen - Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent
Affectieve dimensie	

ET 6.41	De leerlingen realiseren het technisch systeem op basis van een ontwerp.
KENNIS	

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Realisatie- en optimalisatietechnieken - Gebruik van modellen zoals schema's, werktekeningen en recepten - Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd - Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu - Planningstechnieken: opmaak en uitvoering beknopt stappenplan, tijdspad
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent
Affectieve dimensie	

ET 6.42	De leerlingen testen of een technisch systeem voldoet aan de behoeften en criteria.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Hulpmiddelen en methoden voor het testen van technische systemen - Criteria: beperkingen en mogelijkheden van technische systemen o.b.v. gekende (technische/wetenschappelijke) wetmatigheden en maatschappelijke realiteit
Procedurele kennis	Hulpmiddelen en methoden voor het testen van technische systemen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent
Affectieve dimensie	

3.6.12. Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.

ET 6.43 De leerlingen gebruiken met de nodige nauwkeurigheid de gepaste meetinstrumenten, meetmethoden en hulpmiddelen om metingen, observaties, experimenten en terreinstudies uit te voeren.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Hulpmiddelen zoals meetlat, weegschaal, loep, lichtmicroscop, thermometer, determineertabel, proefbuis - Meetinstrumenten, meetmethoden voor de bepaling van lengte, massa, inhoud/volume, tijd, temperatuur en elektrische grootheden
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren: bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.
Affectieve dimensie	

ET 6.44 De leerlingen gebruiken in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM-contexten gepaste grootheden en eenheden in een correcte weergave.	
KENNIS	
Feitenkennis	Symbolen van de grootheden en (SI-) eenheden voor lengte, oppervlakte, massa, inhoud/volume, tijd, spanning, kracht, energie
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van symbolen van de grootheden en (SI-) eenheden voor lengte, oppervlakte, massa, inhoud/volume, tijd, spanning, kracht, energie - Herleiding van courante eenheden
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.45	De leerlingen trekken conclusies op basis van grafieken, tabellen, determineertabellen en diagrammen.
----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Tabellen, determineertabellen, grafieken, diagrammen
Procedurele kennis	Tabellen, determineertabellen, grafieken, diagrammen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.46	De leerlingen gebruiken aangereikte en zelf ontwikkelde modellen in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM contexten om te visualiseren, te beschrijven en te verklaren.
----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	

Conceptuele kennis	- Soorten modelvoorstellingen: eerstegraadsvergelijkingen, evenredigheden, algoritmes, schaalmodellen, schema's, schetsen - Schaal als verhouding
Procedurele kennis	- Modelvoorstellingen: eerstegraadsvergelijkingen, evenredigheden, algoritmes, schaalmodellen, schema's, schetsen - Schaal als verhouding
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.47	De leerlingen passen stapsgewijs de wetenschappelijke methode toe om een probleem te onderzoeken.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Wetenschappelijke concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom
Procedurele kennis	- Stappen in de wetenschappelijke methode: onderzoeksvraag opstellen, hypothese formuleren, methode/plan uitvoeren, waarnemingen/data analyseren, concluderen - Onderzoekstechnieken: metingen, waarnemingen, experimenten en terreinstudies
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.48 De leerlingen doorlopen een probleemoplossend proces waarbij kennis en vaardigheden uit meerdere STEM-disciplines geïntegreerd worden angewend.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Wiskundige, natuurwetenschappelijk en technologische concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Probleemoplossende strategieën > Identificatie van deelproblemen en bijhorende wiskundige, wetenschappelijke of technische concepten > Toepassing van wiskundige, wetenschappelijke of technische principes om deelproblemen op te lossen > Integratie van deeloplossingen > Evaluatie en bijsturing totaaloplossing
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.49 De leerlingen illustreren de wisselwerking tussen STEM-disciplines onderling en met de maatschappij.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Relatie tussen maatschappelijke behoeften, keuzen en STEM-toepassingen
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.50	De leerlingen beargumenteren keuzes die ze maken om een wiskundig, natuurwetenschappelijk, technologisch of STEM-probleem op te lossen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Wiskundige, natuurwetenschappelijke en technologische concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 6.51	De leerlingen relateren verschillende STEM-beroepen en -opleidingen aan natuurlijkwetenschappelijke, technologische, wiskundige en STEM-competenties.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Natuurlijkwetenschappelijke, technologische, wiskundige en STEM-concepten en vaardigheden - STEM-beroepen en -opleidingen
Procedurele kennis	

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.13. BASISGELETERDHEID – Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

ET BG 6.1	De leerling voert met behulp van ICT bewerkingen uit in functionele contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Getallen: grootte-orde, natuurlijke en negatieve getallen, eenvoudige procenten en breuken
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Optelling, aftrekking, vermenigvuldiging, deling met natuurlijke getallen en positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma - Berekening met procenten - Strategieën om handig te rekenen met natuurlijke getallen en positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma in herkenbare functionele situaties - Schatting van grootte-orde van resultaten - Zinnige afronding
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 6.2	De leerling gebruikt informatie uit eenvoudige tabellen in functionele contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Getallen: grootte-orde, natuurlijke en negatieve getallen, eenvoudige procenten en breuken
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Interpretatie van gegevens - Vergelijking van gegevens - Bewerkingen met ICT in functie van informatieverwerking

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 6.3	De leerling gebruikt maatgetallen en eenheden van grootheden in functionele contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	Courante eenheden voor tijd, lengte, oppervlakte, inhoud/volume en massa: uren, minuten, seconden, kilometer, meter, centimeter, millimeter, liter, deciliter, centiliter, milliliter, vierkante meter, kubieke meter, kilogram, gram
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid tussen lengte, oppervlakte en inhoud/volume - Grootte-orde en maatsbesef van grootheden horende bij lengte, oppervlakte, inhoud/volume, tijd, massa
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Interpretatie en bepaling van eenheden - Bepaling van lengte, tijd, massa - Bewerkingen met ICT - Schatting van grootte-orde van resultaten - Zinnvolle afronding
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.14. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen

ET BG 6.4	De leerling herkent meetkundige objecten en meetkundige relaties in functionele contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid tussen vlakke figuren en ruimtefiguren - Meetkundige relaties in het vlak: loodrechte hoeken, evenwijdige rechten - Meetkundige objecten: driehoek, vierhoek (vierkant en rechthoek), cirkel, balk, kubus, bol
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau onthouden.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 6.5	De leerling berekent omtrek en oppervlakte van een rechthoek in functionele contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Omtrek en oppervlakte
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Omtrek en oppervlakte van een rechthoek met gegeven formule, lengte en breedte - Bewerkingen met ICT
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.15. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren

ET BG 6.6	De leerling gebruikt wiskundige verhoudingen in functionele contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Gelijkwaardige wiskundige verhoudingen
Procedurele kennis	- Verhoudingstabel - Bewerkingen met ICT
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.6.16. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek

ET BG 6.7	De leerling haalt informatie uit diagrammen in functionele contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram

Procedurele kennis	- Waarden aflezen - Interpretatie van gegevens
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.7. Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

3.7.1. De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.

ET 7.1	De leerlingen lichten de gelaagdheid en de dynamiek van identiteiten en de mogelijke gevolgen ervan voor relaties met anderen toe. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	Erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap, België en de Europese Unie
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gelaagdheid van identiteiten, met aandacht voor verschillende aspecten van identiteiten zoals gender, sociale, culturele, economische, deelstatelijke, nationale en internationale aspecten - Dynamiek van identiteiten doorheen ruimte en tijd, met aandacht voor de eigen achtergrond en de persoonlijke beleving van tijd en ruimte - Relationeel karakter van identiteiten
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	Zelfkennis over aspecten van de eigen identiteiten
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.2. Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.

ET 7.2	De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.^o (transversaal - attitudinaal)
---------------	---

ET 7.3	De leerlingen hanteren strategieën om respectvol en constructief om te gaan met individuen en groepen in een diverse samenleving. (transversaal)
---------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Diversiteit in de samenleving, met aandacht voor meerdere aspecten van diversiteit zoals fysieke, cognitieve, sociale, culturele aspecten
Procedurele kennis	Strategieën om respectvol en constructief om te gaan met elkaar
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 7.4	De leerlingen lichten de mechanismen van vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk toe. (transversaal)
---------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.5	De leerlingen hanteren strategieën om tot constructieve oplossingen voor conflictsituaties te komen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Conflicten en oplossingen
Procedurele kennis	Strategieën om tot constructieve oplossingen voor conflicten te komen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 7.6	De leerlingen onderscheiden zowel onverdraagzaamheid als discriminatie in de samenleving. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Onverdraagzaamheid en discriminatie

Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.3. Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.

ET 7.7	De leerlingen onderbouwen een eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen, thema's en trends met betrouwbare informatie en geldige argumenten. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Feit en mening - Realiteit en fictie - Argumenten
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën om een eigen mening te onderbouwen - Manieren om met elkaar in dialoog te gaan
Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Eigen mening - Reflectievaardigheden en -proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
Actuele maatschappelijke gebeurtenissen, thema's en trends	

3.7.4. Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat.

ET 7.8	De leerlingen participeren actief in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen.° (transversaal - attitudinaal)
---------------	--

ET 7.9	De leerlingen illustreren het belang van individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving. (transversaal)
---------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving op lokaal en globaal niveau
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.10	De leerlingen onderscheiden inspraak, participatie en besluitvorming in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen. (transversaal)
----------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Inspraak, participatie en besluitvorming in de schoolomgeving - Rechten en plichten in de schoolomgeving - Manieren om te participeren in de schoolomgeving

Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.5. De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

ET 7.11	De leerlingen handelen duurzaam in een schoolse context.° (transversaal - attitudinaal)
----------------	--

ET 7.12	De leerlingen lichten de complexiteit en verwevenheid van duurzaamheidskwesties toe. (transversaal)
----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Duurzame ontwikkeling op het vlak van consumptie, energie, mobiliteit - Oorzaak-gevolg relaties - Onderscheid geheel-onderdeel binnen systemen - Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.13	De leerlingen verklaren de impact van globale uitdagingen van duurzame ontwikkeling op het lokale niveau. (transversaal)
----------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Duurzame ontwikkeling - Oorzaak-gevolg relaties

	<ul style="list-style-type: none"> - Onderscheid geheel - onderdeel binnen systemen - Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	Kritische reflectie over duurzaamheidskwesties.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.14	De leerlingen illustreren wederzijdse beïnvloeding tussen maatschappelijke domeinen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Interactie tussen maatschappelijke domeinen (politiek, sociaal, economisch en cultureel).
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.6. Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden

ET 7.15	De leerlingen lichten wijzen van vertegenwoordiging, deelname aan macht en democratische besluitvorming toe voor zover deze relevant zijn voor hun eigen leefwereld.
KENNIS	
Feitenkennis	Bestuursniveaus: gemeente, provincie, gemeenschappen en gewesten met inbegrip van Vlaanderen, België en Europese Unie
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Principes van verkiezingen, vertegenwoordiging en bestuur en de onderlinge relatie - Principes van democratische besluitvorming en bestuur
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Relevant voor eigen leefwereld zoals, afhankelijk van de actualiteit, op niveau van gemeente, gewest, land, Europa, wereld.	

3.7.7. Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

ET 7.16	De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid, voor zover het relevant is voor hun eigen leefwereld.° (attitudinaal)
----------------	---

ET 7.17	De leerlingen lichten het belang van mensen- en kinderrechten toe.
----------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Mensenrechten- Kinderrechten - Sociale rechtvaardigheid - Schendingen van mensen- en kinderrechten zoals kinderen in armoede, kindsoldaten, kinderarbeid - Relevante organisaties en instellingen zoals kinderrechtencommissariaat, mensenrechtenorganisaties
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
Referentiekaders “Universele Verklaring van de Rechten van de Mens” en “Kinderrechtenverdrag”	

ET 7.18	De leerlingen onderscheiden het samenleven in een democratie van het samenleven onder andere regimes. Ze appreciëren het samenleven in een democratie en de principes waarop ze in Vlaanderen gebaseerd is° (attitudinaal).
----------------	--

Ze appreciëren het samenleven in een democratie en de principes waarop ze in Vlaanderen gebaseerd is (attitudinaal).

KENNIS	
Feitenkennis	-Democratie -Rechtstaat
Conceptuele kennis	- Democratie - Rechtstaat - Democratische principes, zoals vrijheid- en gelijkheidsbeginsel - Onderscheid tussen democratie en autoritaire regimes.
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
*Referentiekader “Competences for democratisation culture” – Raad van Europa	

3.8. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

De eindtermen onder de sleutelcompetenties 'Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken', 'Digitale competentie en mediawijsheid' met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, 'Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties' en 'Sociaal-relatieve competenties' maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie 'Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn'.

3.8.1. Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.

ET 8.1	De leerlingen onderbouwen een historisch referentiekader met structuurbegrippen, scharnierpunten en kenmerken van een periode.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Structuurbegrippen met betrekking tot: <ul style="list-style-type: none"> > Tijd: millennium, eeuw, jaar, tijdrekening, chronologie, periode, continuïteit, verandering, evolutie, revolutie, duur > Ruimte: lokaal, regionaal, stedelijk en ruraal, continentaal en maritiem > Maatschappelijke domeinen: politiek, sociaal, cultureel, economisch - De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen - De zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, de hedendaagse tijd
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kenmerken en scharnierpunten eigen aan de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid - De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen - De zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, de hedendaagse tijd
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	

Affectieve dimensie	
ET 8.2	De leerlingen onderscheiden voor elk van de drie bestudeerde historische periodes kenmerken van samenlevingen evenals gelijkenissen en verschillen in kenmerken tussen samenlevingen uit elk van de verschillende periodes.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - De drie bestudeerde periodes: prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid - Kenmerken van samenlevingen uit elk van de drie bestudeerde periodes (prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid), voor elk van de maatschappelijke domeinen: <ul style="list-style-type: none"> > Politiek: stadstaat, rijk, dynastie, republiek, autocratie, aristocratie, democratie, imperialisme, kolonisatie, ambtenaren > Sociaal: nomadische samenleving, sedentaire samenleving, standenmaatschappij, patriarchale samenleving, migratie, ongelijkheid, slavernij, burgerrechten, oorlog en vrede > Cultureel: mythologie, wetenschappen, filosofie, natuurreligie, polytheïsme, monotheïsme, staatsgodsdienst, kunstuiting, schriftsoorten, cultuur, mondelinge traditie, multiculturele samenleving > Economisch: jager-verzamelaar, agrarische (r)evolutie (of: neolithische revolutie), landbouw, ambacht, handel, ruileconomie, geldeconomie
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - De drie bestudeerde periodes: prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid - Kenmerken van samenlevingen uit elk van de drie bestudeerde periodes (prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid), voor elk van de maatschappelijke domeinen: <ul style="list-style-type: none"> > Politiek: stadstaat, rijk, dynastie, republiek, autocratie, aristocratie, democratie, imperialisme, kolonisatie, ambtenaren > Sociaal: nomadische samenleving, sedentaire samenleving, standenmaatschappij, patriarchale samenleving, migratie, ongelijkheid, slavernij, burgerrechten, oorlog en vrede > Cultureel: mythologie, wetenschappen, filosofie, natuurreligie, polytheïsme, monotheïsme, staatsgodsdienst, kunstuiting, schriftsoorten, cultuur, mondelinge traditie, multiculturele samenleving > Economisch: jager-verzamelaar, agrarische (r)evolutie (of: neolithische revolutie), landbouw, ambacht, handel, ruileconomie, geldeconomie
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 8.3	De leerlingen illustreren beperkingen van de westerse periodisering.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Beperkingen van de periodisering in tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen.
Procedurele kennis	- Principes van periodisering, zoals afbakening op basis van kenmerken, gebeurtenissen, symbolische begin- en einddatum, constructie achteraf, verschillend volgens samenleving
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.8.2. Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.

ET 8.4	De leerlingen evalueren de context, betrouwbaarheid, representativiteit en bruikbaarheid van historische bronnen in het licht van een historische vraag.
KENNIS	
Feitenkennis	

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Standplaatsgebondenheid, perspectief van de auteur/maker, doelpubliek, onderscheid tussen bronnen en werken van historici (primaire en secundaire historische bronnen), functie - Betekenis van overblijfselen en van soorten historische bronnen zoals geschreven, mondelinge, (audio-)visuele en materiële bronnen - Context, betrouwbaarheid, representativiteit en bruikbaarheid
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Interpretieren van contextinformatie - Evaluatie van de gegeven bronnenselectie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 8.5	De leerlingen onderscheiden informatie in historische bronnen met inbegrip van gelijkenissen en verschillen hierin tussen historische bronnen, in het licht van een historische vraag en rekening houdend met reflectie over bronnen.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Standplaatsgebondenheid, perspectief van de auteur/maker, doelpubliek
Procedurele kennis	- Kritische bronnenconfrontatie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.8.3. Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.

ET 8.6 De leerlingen vullen aan de hand van historische bronnen en vanuit een historische vraag op beargumenteerde wijze historische beeldvorming aan.	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Structuurbegrippen met betrekking tot tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen (zie eindterm 8.1) - Structuurbegrippen met betrekking tot typische historische redeneerwijzen, zoals oorzaak-gevolg, aanleiding, toeval, perspectief, historische inleving, continuïteit, verandering, argument, bewijs, gelijktijdigheid en ongelijktijdigheid, bedoelde en onbedoelde handelingen
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Een selectie van de verplichte kenmerken van de drie bestudeerde historische periodes (zie eindterm 8.1) - Standplaatsgebondenheid
Procedurele kennis	- Historische redeneerwijzen zoals causaal redeneren, continuïteit en verandering analyseren, zich historisch inleven, meerdere perspectieven in acht nemen, actualiseren en historiseren, bewijs gebruiken, verbanden leggen tussen historische feiten
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 8.7 De leerlingen beoordelen een historische redenering met behulp van de dimensies van het referentiekader.	
KENNIS	
Feitenkennis	- De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen - Een selectie van de verplichte kenmerken van de drie bestudeerde historische periodes (zie hoger) - Anachronisme, drogredenering, standplaatsgebondenheid
Procedurele kennis	- Historische redeneerwijzen zoals causaal redeneren, continuïteit en verandering analyseren, zich historisch inleven, meerdere perspectieven in acht nemen, actualiseren en historiseren, bewijs gebruiken, verbanden leggen tussen historische feiten
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.8.4. Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.

ET 8.8	De leerlingen lichten binnen een gegeven probleemstelling de invloed van hun eigen standplaatsgebondenheid en die van anderen op historische beeldvorming toe.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Standplaatsgebondenheid - Onderscheid verleden-geschiedenis
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 8.9	De leerlingen illustreren hoe mythevorming rond historische fenomenen historische beeldvorming vervormt.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Mythevorming, herinnering, geschiedenis - Onderscheid tussen verleden en geschiedenis - Historische fenomenen zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen
Procedurele kennis	

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.9. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’.

3.9.1. Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaal niveaus en tijdsschalen.

ET 9.1	De leerlingen situeren personen, plaatsen en patronen op relevante ruimtelijke schaalniveaus.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Principes van absoluut en relatief situeren op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal > Sterrenkundig (wereldgradennet, coördinatenstelsel, evenaar/nulmeridiaan, halfronden) > Staatkundige referentiepunten zoals gemeente, regio, land en continent > Topografische referentiepunten: oceaan, zee, rivier, reliëfteenheid
Procedurele kennis	- Gebruik van principes van absoluut en relatief situeren
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.9.2. Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.

ET 9.2 De leerlingen beschrijven kenmerken van landschapsvormende lagen.	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kenmerken van landschapsvormende lagen <ul style="list-style-type: none"> > Sociaal-geografisch: bebouwing zoals types van bebouwing en verspreiding van bebouwing, infrastructuur zoals transportwegen en nutsvoorzieningen en landgebruik zoals landbouw, industrie en woongebied > Fysisch-geografisch: reliëf (reliëfelementen zoals helling, horizon, hoogteverschil en hoogteligging, reliëfvormen zoals vlakte, plateau, heuvel, gebergte); klimaat zoals warm, gematigd, koud, droog en nat; vegetatie zoals naaldbomen, loofbomen, grassen, mossen; bodem zoals textuur en drainering; ondergrond zoals zand, leem, klei, kalksteen. - Beïnvloedende factoren: hoogte, afstand tot de zee en aanwezigheid van water
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Landschapsvormende lagen: <ul style="list-style-type: none"> > Sociaal-geografisch: bebouwing, infrastructuur en landgebruik > Fysisch-geografisch: reliëf (reliëfelementen, reliëfvormen), weer en klimaat, vegetatie, bodem en ondergrond - Beïnvloedende factoren: hoogte, afstand tot de zee en aanwezigheid van water
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal. * Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen.	

ET 9.3 De leerlingen onderzoeken relaties tussen landschapsvormende lagen van plaatsen om verschillen tussen landschappen te verklaren.	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Landschappen als resultaat van combinatie van een reeks landschapsvormende lagen - Aard van de relaties tussen landschapsvormende lagen: <ul style="list-style-type: none"> > Verticaal en horizontaal: zoals de relatie tussen bodemgebruik en bodem, landgebruik en helling, bodem en ondergrond, klimaat en vegetatie of woonplaats en werkplaats > Versterkend of verzwakkend, conflicterend: zoals wegeninfrastructuur door een natuurgebied, reliëfvormen en bevolkingsspreiding
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Landschappen als resultaat van combinatie van een reeks landschapsvormende lagen - Aard van de relaties tussen landschapsvormende lagen: <ul style="list-style-type: none"> > Verticaal en horizontaal > Versterkend of verzwakkend, conflicterend
Procedurele kennis	- Gebruik van geografische onderzoekstechnieken (selectie van relevante technieken uit eindterm 9.8)
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal	

ET 9.4 De leerlingen karakteriseren ruimtelijke patronen op verschillende schaalniveaus.	
KENNIS	

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Ruimtelijke patronen op verschillende schaalniveaus van lokaal over regionaal tot mondiaal: <ul style="list-style-type: none"> > Reliëfeenheden zoals plateaugebieden en gebergten > Klimaatzones zoals warm, gematigd, koud, nat en droog > Vegetatiezones zoals loofbossen, naaldbossen, duinen, heide (lokaal/regionaal) tot regenwouden, woestijn, savanne, steppe, toendra, taïga (mondiaal) > Bevolkingsspreiding zoals weinig en dichtbevolkt
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Ruimtelijke patronen op verschillende schaalniveaus van lokaal over regionaal tot mondiaal: <ul style="list-style-type: none"> > Reliëfeenheden > Klimaatzones > Vegetatiezones > Bevolkingsspreiding
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
<ul style="list-style-type: none"> * Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal * Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen 	

3.9.3. Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en tussen natuurlijke en menselijke processen.

ET 9.5	De leerlingen illustreren dat landschappen evolueren onder invloed van fysisch- en sociaal-geografische veranderingen.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tijdsperspectief: gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren) - Fysisch-geografische veranderingen gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren): <ul style="list-style-type: none"> > Waarneembare uitwendige veranderingen van de aardkorst zoals vulkaanuitbarstingen en aardbevingen > Weer: opvallende weersfenomenen zoals orkanen, tornado > Vorming van reliëf: invloed van wind, water en ijs: afbraak, transport en afzetting - Sociaal geografische veranderingen op korte (1 gebeurtenis) en langere termijn (sinds de eerste mens) <ul style="list-style-type: none"> > Menselijke ingrepen zoals bebouwing, infrastructuur en landgebruik
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Tijdsperspectief: gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren) - Fysisch-geografische veranderingen gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren): <ul style="list-style-type: none"> > Waarneembare uitwendige veranderingen van de aardkorst zoals vulkaanuitbarstingen en aardbevingen > Weer: opvallende weersfenomenen zoals orkanen, tornado > Vorming van reliëf: invloed van wind, water en ijs: afbraak, transport en afzetting - Sociaal geografische veranderingen op korte (1 gebeurtenis) en langere termijn (sinds de eerste mens) <ul style="list-style-type: none"> > Menselijke ingrepen zoals bebouwing, infrastructuur en landgebruik
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	

- * Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal
- * Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen

ET 9.6 De leerlingen onderzoeken ruimtelijke effecten van veranderingen in landschappen op de mens en zijn leefomgeving.	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Effecten van fysisch- en sociaal-geografische veranderingen: <ul style="list-style-type: none"> > Klimaatverandering zoals de stijging van de zeespiegel en de vermindering van de biodiversiteit als gevolg van de opwarming van de aarde > Verandering in ruimtegebruik zoals vergroting van landbouwpercelen, het omzetten van landbouwgebied naar bebouwing, ontbossing
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Effecten van fysisch- en sociaal-geografische veranderingen: <ul style="list-style-type: none"> > Klimaatverandering > Ruimtegebruik > Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
Procedurele kennis	- Gebruik van geografische onderzoekstechnieken (selectie van relevante technieken uit eindterm 9.8)
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal	

3.9.4. Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.

ET 9.7	De leerlingen lokaliseren zichzelf en plaatsen met behulp van lokalisatie- en oriëntatietechnieken.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van lokalisatie- en oriëntatietechnieken: <ul style="list-style-type: none"> > Kaart: schaal, legende, oriëntatie, hoogtelijnen > Windrichtingen en kompas > Satellietnavigatiesystemen
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 9.8	De leerlingen gebruiken terreintechnieken en geografische hulpbronnen om landschappen te onderzoeken.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van terreintechnieken: lokalisatie, oriëntatie, observatie en andere zoals boringen, korrelgrootte bepaling, determinatie van gesteenten - Gebruik van geografische hulpbronnen: digitale en niet-digitale kaarten, atlas, satellietbeelden, luchtfoto's
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 9.9	De leerlingen hanteren GIS-viewers om thematische lagen van een plaats en hun onderlinge relaties te onderzoeken.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- GIS-viewers
Procedurele kennis	- Gebruik van GIS-viewers
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.10. **Competenties inzake duurzaamheid**

Zie eindtermen 6.37, 6.38, 6.41, 6.50, 7.11, 7.12, 7.13, 9.6, 11.1, 15.4

3.11. Economische en financiële competenties

De eindtermen onder de sleutelcompetenties 'Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken', 'Digitale competentie en mediawijsheid' met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, 'Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties' en 'Sociaal-relatieve competenties' maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie 'Economische en financiële competenties'.

3.11.1. Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.

ET 11.1 De leerlingen beargumenteren hun keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met hun behoeften en beïnvloedende factoren.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Reële en gecreëerde behoeften - Factoren die het koopgedrag beïnvloeden: prijs met inbegrip van bijkomende kosten, beschikbare middelen, status, reclame, verkoopspatijs, peers, media, sociale media, milieu- en sociale aspecten
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 11.2 De leerlingen beoordelen de veiligheid, risico's en kosten verbonden aan het gebruik van betaalmiddelen en verkoopkanalen.	
KENNIS	

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Werking, kosten, fraude en veiligheid bij courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen
Procedurele kennis	- Strategieën om bedrog en fraude te voorkomen, te herkennen en adequaat te reageren
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 11.3	De leerlingen ontleden een gezinsbudget.
KENNIS	
Feitenkennis	- Budget - Lenen, sparen, rente, schuld
Conceptuele kennis	- Gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn - Lenen, sparen, rente, schuld
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 11.4	De leerlingen maken budgettaire keuzes voor zichzelf rekening houdend met een eigen budget en een gezinsbudget.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Persoonlijk en gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn - Lenen, sparen, schuld - Documenten voor een eenvoudig persoonlijk administratiebeheer zoals kastickets, rekeninguittreksels, garantiebewijzen, contracten, abonnement
Procedurele kennis	- Stappen voor het beheren en bewaren van een persoonlijke administratie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.11.2. De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.

ET 11.5	De leerlingen lichten activiteiten toe in verschillende soorten ondernemingen en organisaties in de eigen leefomgeving.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Activiteiten in ondernemingen en organisaties zoals productie, logistiek, marketing, administratie - Productie- en dienstenonderneming - Profit en non-profit
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	

ET 11.6	De leerlingen lichten de impact van beslissingen van ondernemingen en organisaties toe op de omgeving.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gevolgen van keuzes met betrekking tot winst, concurrentiepositie, maatschappelijk verantwoord ondernemen (people, planet, profit) voor de omgeving - Belang van social profit voor de omgeving

Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.11.3. Reflecteren over de werking van de markten en de economie als systeem en de invloed van de overheid hierop duiden binnen de (inter)nationale context.

ET 11.7	De leerlingen lichten toe hoe de overheid via inkomsten en uitgaven impact heeft op de samenleving.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Belastingen - Sociale zekerheidsbijdragen
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Inkomsten: belastingen, sociale zekerheidsbijdragen - Uitgaven zoals kinderbijslag, infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg, pensioen, werkloosheidsuitkering - Herverdelingsmechanisme
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.11.4. BASISGELETTERDHEID - Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.

ET BG 11.1 De leerling verklaart zijn keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met zijn behoeften en beïnvloedende factoren.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Reële en gecreëerde behoeften - Factoren die het koopgedrag beïnvloeden zoals prijs met inbegrip van bijkomende kosten, beschikbare middelen, status, reclame, verkoopspijktijken, peers, media, sociale media, milieu- en sociale aspecten
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 11.2 De leerling licht de veiligheid, risico's en kosten verbonden aan het gebruik van betaalmiddelen en verkoopkanalen toe.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Werking, kosten, fraude en veiligheid bij courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen - Strategieën om bedrog en fraude te voorkomen, te herkennen en adequaat te reageren
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 11.3	De leerling maakt budgettaire keuzes voor zichzelf rekening houdend met een eigen budget en een gezinsbudget.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Persoonlijk en gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn - Lenen, sparen, schuld - Documenten voor een eenvoudig persoonlijk administratiebeheer zoals kastickets, rekeninguittreksels, garantiebewijzen, contracten, abonnementen
Procedurele kennis	- Stappen voor het beheren en bewaren van een persoonlijke administratie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

3.12. Juridische competenties

Zie eindtermen 7.8, 7.10, 7.16, 7.17, 7.18, 11.1, 11.2, 11.3 en 11.7

3.13. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken

3.13.1. Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.

ET 13.1	De leerlingen beoordelen zowel het belang van een opdracht voor zichzelf als lerende als de relatie tussen de eigen en de vereiste competenties voor de uitvoering van de opdracht. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Leeropvattingen - Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Eigen voorkeuren en interesse - Eigen mogelijkheden en beperkingen (in relatie tot de opdracht)
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 13.2	De leerlingen reflecteren aan de hand van richtvragen over de impact van de eigen en andermans leeropvattingen en -strategieën op de uitvoering van een opdracht. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	

Conceptuele kennis	- Leeropvattingen - Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Procedurele kennis	- Leerstrategieën
Metacognitieve kennis	- Leeropvattingen in relatie tot de opdracht - Leerstrategieën - Reflectievaardigheden en -proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.13.2. Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en –proces.

ET 13.3	De leerlingen hanteren een geschikte zoekstrategie uit een aantal aangereikte bij het selecteren van digitale en niet-digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden. (transversaal)
----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek - Soorten zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur - Soorten zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal - detail
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Zoekstrategieën voor bronnen - Zoekstrategieën voor informatie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.4	De leerlingen gebruiken verklarende en oriënterende overzichten om informatie in een digitale en niet-digitale bron terug te vinden. (transversaal)
----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Soorten verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel - Soorten oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools

Procedurele kennis	- Verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel - Oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.5	De leerlingen beoordelen aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale en niet-digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid - Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.6	De leerlingen verwerken digitale en niet-digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen volgens een aangereikt stappenplan tot een samenhangend en bruikbaar geheel. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Soorten methodes om informatie te verwerken, begrijpen en onthouden: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren - Soorten bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Methodes om informatie te verwerken: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren - Bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.7	De leerlingen stellen verwerkte informatie voor volgens een aangereikte digitale en niet-digitale presentatiemethode. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	- Digitale en niet-digitale presentatiemethodes zoals digitale voorstelling, grafiek, maquette, muzische expressie, mindmap

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.8	De leerlingen beheren informatie digitaal en niet-digitaal volgens een aangereikte structuur. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Soorten digitale en niet-digitale bewaarstechnieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem - Soorten digitale en niet-digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Digitale en niet-digitale bewaarstechnieken - Digitale en niet-digitale ordeningstechnieken
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.13.3. Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools.

ET 13.9 De leerlingen formuleren voor een afgebakend probleem een onderzoeksvraag aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Onderzoeksvraag - Criteria voor een onderzoeksvraag: onderzoekbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt en vraagvorm
Procedurele kennis	- Toepassing van criteria voor een onderzoeksvraag: onderzoekbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt en vraagvorm
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.10 De leerlingen formuleren een hypothese in functie van een onderzoeksvraag aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Hypothese - Criteria waaraan een hypothese moet voldoen: toetsbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt
Procedurele kennis	- Principes van inductief en deductief redeneren - Toepassing van criteria waaraan een hypothese moet voldoen: toetsbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.11	De leerlingen voeren stapsgewijs een onderzoekstechniek uit om digitale en niet-digitale gegevens te verwerven i.f.v. een onderzoeksvraag. (transversaal)
-----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Soorten onderzoekstechnieken: experiment, meting en andere technieken zoals observatie, interview, enquête, algoritme opstellen
Procedurele kennis	- Onderzoekstechnieken: experiment, meting en andere technieken zoals observatie, interview, enquête, algoritme opstellen
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.12	De leerlingen voeren een oplossingsstrategie systematisch uit i.f.v. een onderzoek of een probleem. (transversaal)
-----------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	

Conceptuele kennis	- Algoritme, heuristiek
Procedurele kennis	Specifieke oplossingsstrategie, specifieke vuistregels
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET 13.13	De leerlingen formuleren een antwoord op een onderzoeksvraag of hypothese aan de hand van aangereikte richtlijnen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	- Inzetten van voorkennis - Inzetten van tijdens onderzoek verworven informatie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.13.4. Leeropvattingen, -proces en -resultaten reguleren.

ET 13.14	De leerlingen beoordelen hun leerproces en -resultaat op afgesproken momenten en aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Evaluatiecriteria
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	- Eigen mogelijkheden en beperkingen - Reflectievaardigheden en -proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 13.15	De leerlingen analyseren sterktes en zwaktes van hun leerresultaat en hun doorlopen leerproces aan de hand van richtvragen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	- Attributie: intern, extern - Reflectievaardigheden en -proces
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 13.16	De leerlingen reguleren hun leeropvattingen, hun leerproces en hun leerresultaat a.d.h.v. een werkwijze en strategieën. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Leeropvattingen - Leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Hefbomen om de motivatie- of leerstrategie te verbeteren - Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum
Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Eigen leeropvattingen en -strategieën - Eigen mogelijkheden en beperkingen - Reflectievaardigheden en -proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.13.5. Samen het leerproces vormgeven.

ET 13.17	De leerlingen passen vaardigheden van samen leren toe om een leerdoel te realiseren. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Cyclus voor samen leren (gemeenschappelijk: doelbepaling, bepaling van aanpak, procesbewaking, reflectie op de leeruitkomsten en besluitvorming) - Basisregels, voorwaarden en hefbomen voor samen leren (leren en delen in groep, geven en ontvangen van feedback)
Metacognitieve kennis	- Eigen mogelijkheden en beperkingen bij het samen leren (in relatie tot het leerdoel)
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.13.6. Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.

ET 13.18	De leerlingen gebruiken schooltaal en domeinspecifieke taal in functie van het leerproces. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	- Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen
Conceptuele kennis	- Register: school- en domeinspecifieke taal
Procedurele kennis	- Register: school- en domeinspecifieke taal
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.13.7. BASISGELETERDHEID – geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en -proces.

ET BG 13.1 De leerling hanteert in functionele contexten een aangereikte zoekstrategie bij het selecteren van digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
Procedurele kennis	- Zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur - Zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal - detail
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 13.2 De leerling beoordeelt in functionele contexten en aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid.	
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid - Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 13.3	De leerling verwerkt in functionele contexten digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen om een antwoord te geven op een informatievraag.
-------------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Soorten methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen
Procedurele kennis	- Methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen
Metacognitieve kennis	

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

ET BG 13.4	De leerling beheert in functionele contexten informatie digitaal volgens een aangereikte structuur.
-------------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Soorten digitale bewaartechnieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem - Soorten digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema

Procedurele kennis	- Digitale bewaartechnieken - Digitale ordeningstechnieken
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.14. **Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid**

Zie eindtermen 1.15, 1.16, 1.17, 1.18, 1.19, 5.1, 5.4, 13.1, 13.2, 13.14, 13.15, 13.16, 16.7, 16.8, 16.9, 16.10

3.15. Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

3.15.1. Opportuniteiten zien en verkennen met behulp van een creatief denkproces.

ET 15.1	De leerlingen genereren ideeën voor een uitdaging aan de hand van aangereikte technieken en methodieken en in een gestructureerd en afgebakend kader. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Creatief denkproces - divergerende fase > Brainstormtechnieken en andere methodieken om een veelheid aan ideeën te bekomen > Valkuilen
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Open staan voor opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.15.2. De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.

ET 15.2	De leerlingen onderzoeken de uitvoerbaarheid van ideeën rekening houdend met aangereikte criteria. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijd en middelen, meerwaarde
Procedurele kennis	- Creatief denkproces - convergerende fase: clusteren, combineren, evalueren en selecteren - Toepassing van criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijden middelen, meerwaarde
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 15.3	De leerlingen werken stapsgewijs een zelfgekozen idee uit door het doelmatig inzetten van tijd en hulpmiddelen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Hulpmiddelen zoals informatie, gereedschappen, mensen, grondstoffen, energie
Procedurele kennis	- Planningstechnieken: beknopt stappenplan, tijdspad - Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum

Metacognitieve kennis	- Reflectievaardigheden en -proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
* Stapsgewijs maar met de nodige ruimte om te experimenteren, om bijsturingen te doen en om eventueel te mislukken. Het leerproces is belangrijker dan het uiteindelijke resultaat.	

3.15.3. (Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.

ET 15.4	De leerlingen maken onderbouwde keuzes aan de hand van aangereikte criteria en aangereikte strategieën. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Rationele, emotionele en intuïtieve keuzes
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Keuze strategieën met inbegrip van studiekeuze en loopbaan - Veel voorkomende valkuilen bij het maken van keuzes
Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Eigen voorkeuren en interesses - Eigen mogelijkheden en beperkingen - Reflectievaardigheden en -proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie

3.16.1. Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.

ET 16.1	De leerlingen erkennen het belang van waargenomen kunst- en cultuuruitingen voor zichzelf en hun eigen leefwereld.° (transversaal - attitudinaal)
----------------	--

ET 16.2	De leerlingen onderscheiden via waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp ervan. (transversaal)
----------------	---

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kunst- en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti - Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur - Onderwerp van kunst- en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen - Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...

ET 16.3	De leerlingen beschrijven aan de hand van aangereikte criteria de interactie tussen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp van kunst- en cultuuruitingen. (transversaal)
----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	- Basisterminologie van uitdrukingsvormen zoals drama, muziek, dans, beeldende en audiovisuele kunsten

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kunst- en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti - Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur - Onderwerp van kunst- en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen - Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren
Procedurele kennis	- Criteria om de interactie tussen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp van kunst- en cultuuruitingen te beschrijven
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.16.2. Uitingen van kunst en cultuur duiden in relatie tot de maatschappelijke, historische en geografische context waarin ze zich manifesteren.

ET 16.4	De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin deze voorkomen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Context waarin kunst- en cultuuruitingen voorkomen: tijd, ruimte en maatschappelijke Context
Procedurele kennis	
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	

3.16.3. Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.

ET 16.5	De leerlingen drukken hun gedachten en gevoelens uit bij het waarnemen van kunst- en cultuuruitingen. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	- Interactie tussen waarneming, gedachten en gevoelens
Procedurele kennis	- Manieren om de interactie tussen waarneming, gedachten en gevoelens uit te drukken zoals verwoorden, verbeelden en verklanken
Metacognitieve kennis	- Eigen gedachten en gevoelens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 16.6	De leerlingen wenden hun eigen expressieve ervaring aan om hun waardering voor kunst en cultuuruitingen uit te drukken. (transversaal)
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Kunst- en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti - Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur - Onderwerp van kunst- en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen - Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren - Unicité van een esthetische ervaring
Procedurele kennis	- Manieren om de interactie tussen de waarneming en de gedachten en gevoelens uit te drukken zoals verwoorden, verbeelden en verklanken

Metacognitieve kennis	- De eigen expressieve ervaring met het creatieproces.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.16.4. Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.

ET 16.7	De leerlingen creëren artistiek werk vanuit een afgebakende opdracht en de eigen verbeelding.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing - Basistechnieken en materialen van de gekozen discipline zoals de beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, dans, muziek, drama, in functie van de afgebakende opdracht
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van basistechnieken van de gekozen discipline - Manieren om buiten de eigen comfortzone te treden door verbeelding in te zetten
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.8	De leerlingen experimenteren met diverse artistieke bouwstenen zoals taal, lichaam, ruimte, tijd, vorm, kleur, klank, digitale data.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Convergent en divergent denken in functie van artistiek handelen - Manieren om te variëren en combineren met artistieke bouwstenen - Werkwijzen om ideeën en inspiratie te verzamelen zoals bestuderen van artistieke werken, verzamelen van indrukken of objecten, noteren, documenteren

Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.9	De leerlingen tonen hun artistiek werk aan de hand van elementaire presentatietechnieken.
KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Elementaire presentatietechnieken eigen aan de kunsten - Elementaire codes van het (zich) tonen zoals richten naar het publiek, opstellen van eigen beeldend werk, geconcentreerd uitvoeren, in ontvangst nemen van appreciatie
Metacognitieve kennis	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.10	De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte criteria over hun artistiek product en proces en over dat van medeleerlingen.
-----------------	--

KENNIS	
Feitenkennis	
Conceptuele kennis	Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing zoals gehanteerd in beeldende kunst, audiovisuele kunst, muziek, dans en drama
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Manier om artistieke keuzes toe te lichten - Manieren om effect te bereiken - Manieren om feedback te verwerken in eigen artistiek werk
Metacognitieve kennis	- Eigen artistieke mogelijkheden
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Pyschomotorische dimensie	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

4. Overzicht koppeling eindtermen aan vakken binnen het openbaar onderwijs⁶

4.1. Vooraf

Met het decreet nieuwe eindtermen secundair onderwijs worden de vakken voor de basisvorming niet langer door de overheid vastgelegd. De vakkenlijst (SO 69- benaming van vakken en specialiteiten) blijft wel bestaan. Schoolbesturen, schoolteams en leerkrachten krijgen hierdoor meer autonomie over de pedagogisch-didactische aanpak. Voor welke vakken of vakkenclusters er wordt gekozen (en dus welke eindtermen hierin worden geplaatst uit de verschillende sleutelcompetenties) behoort tot de autonomie van de school. Daarbij moet het duidelijk zijn welke leraar verantwoordelijk is voor de uitwerking en de realisatie ervan.⁷

4.2. Koppeling voor OVSG/POV

Voor OVSG en POV zijn het de lokale schoolbesturen, schoolteams en leerkrachten die verbinding maken tussen de eindtermen en de vakken of vakkenclusters. Ze maken lokaal in functie van hun pedagogisch project keuzes over de pedagogisch-didactische aanpak en de vertaling daarvan naar hun schoolorganisatie en administratieve vakbenamingen (vakken/vakkenclusters).

4.3. Koppeling voor GO!

Voor het GO! ligt deze beslissing bij de Raad via de goedkeuring van de vakkenkoppeling zoals deze in dit leerplan werd opgenomen.

In het leerplan voor de A-stroom zijn alle doelen voor de basisvorming eerste en tweede leerjaar opgenomen.

Deze vakkenkoppeling houdt een koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties (zie 5.4) in.

Decretaal wordt er binnen de sleutelcompetenties een onderscheid tussen transversale en inhoudelijke sleutelcompetenties gemaakt.

Voor de inhoudelijke sleutelcompetenties werd onderstaande lijst van vakken opgenomen. Bij de transversale eindtermen worden geen vakken gekoppeld, omdat het de scholen zelf zijn die bepalen welke transversale eindtermen er gekoppeld worden aan inhoudelijke eindtermen.

De doelen worden aan administratieve vakbenamingen gekoppeld. Administratieve vakbenamingen werden gekozen op basis van de doelen, rekening houdend met het stelsel van vereiste en voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen. Scholen stellen –nog steeds- op basis van administratieve vakbenamingen leraren aan.

⁶ Onderstaande koppeling geldt enkel voor het GO! Voor OVSG en POV zijn het de schoolbesturen die de koppeling maken.

⁷ Memorie van toelichting – ontwerp van decreet betreffende de onderwijsdoelen voor de eerste graad van het secundair onderwijs: <https://www.vlaanderen.be/nbwa-news-message-document/document/09013557802465bc>

4.4. De koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties

4.4.1. Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid

Met betrekking tot volgende inhoudelijke eindtermen: 1.9, 1.10 en 1.11

A-stroom vakbenamingen

AV LO

4.4.2. Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands

A-stroom vakbenamingen

AV Nederlands

4.4.3. Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen

A-stroom vakbenamingen

AV Engels

AV Frans

4.4.4. Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

A-stroom vakbenamingen

AV Wiskunde

AV Natuurwetenschappen

TV Techniek

4.4.5. Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

Met betrekking tot volgende inhoudelijke eindtermen: 7.15 en 7.17

A-stroom vakbenamingen

AV MAVO

AV Geschiedenis

AV Aardrijkskunde

AV Nederlands

4.4.6. Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

A-stroom vakbenamingen

AV Geschiedenis

4.4.7. Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

A-stroom vakbenamingen

AV Aardrijkskunde

4.4.8. Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties

A-stroom vakbenamingen
AV Economie
AV Socio-economische-initiatie

4.4.9. Sleutelcompetentie 16: Competenties cultureel bewustzijn en culturele expressie

Met betrekking tot volgende inhoudelijke eindtermen: 16.7, 16.8, 16.9, 16.10

A-stroom vakbenamingen
AV PO
AV MO
AV Artistieke opvoeding

5. Minimale materiële vereisten⁸

5.1. Algemene uitrusting lokalen

Om de eindtermen te realiseren dient de school de infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen, die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu.

Bijvoorbeeld:

- gemakkelijk verplaatsbaar meubilair voor een communicatieve, flexibele klasopstelling en de mogelijkheid tot interactief werken,
- lokaal dat voldoende verduisterd kan worden (om kwaliteitsvolle projectie toe te laten),
- gescheiden afvalcontainers voor correct afvalbeheer bepaald door de sleutelcompetentie.

Om de sleutelcompetentie digitale competentie en mediawijsheid te integreren in het curriculum dienen leslokalen uitgerust te zijn:

- met een computer met kwaliteitsvolle software en een voldoende snelle internetverbinding;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven.

5.2. Specifieke uitrusting lokalen per sleutelcompetentie

5.2.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

Uitrusting van het lokaal

De basisuitrusting voor deze sleutelcompetentie bestaat uit een overdekte goed onderhouden binnenruimte met een aangepaste bevloering, voldoende groot en hoog met de nodige aandacht voor verluchting, verwarming en hygiëne. In de binnenruimte wordt er voldoende plaats voorzien om toestellen weg te bergen. Naast de binnenruimte zijn er ook buitenterreinen, aangepast aan de grootte van de leerlingengroep.

⁸ Inzake veiligheid is de volgende wetgeving van toepassing:

- Codex
- ARAB
- AREI
- Vlaamse

Deze wetgeving bevat de technische voorschriften die in acht moeten genomen worden m.b.t.:

- De uitrusting en inrichting van lokalen;
- De aankoop en het gebruik van toestellen, materiaal en materieel.

Zij schrijven voor dat:

- Duidelijke Nederlandstalige handleidingen en een technisch dossier aanwezig moeten zijn;
- Alle gebruikers de werkinstructies en onderhoudsvoorschriften dienen te kennen en correct kunnen toepassen;
- De collectieve veiligheidsvoorschriften nooit mogen gemanipuleerd worden;
- De persoonlijke beschermingsmiddelen aanwezig moeten zijn en gedragen worden, daar waar de wetgeving het vereist.

Er worden voldoende grote, afzonderlijke kleedruimtes voor jongens en meisjes met de mogelijkheid om zich te verfrissen.

Tijdens de lessen is er de mogelijkheid om te werken met (mobiele) apparaten voor kwaliteitsvolle weergave van audiovisueel materiaal. Er is steeds vlot toegang tot een EHBO-koffer

Didactische uitrusting

In de eindtermen wordt er vertrokken vanuit (deel)vaardigheden. Hierom wordt er geen verplichte lijst van didactische uitrusting opgesomd maar wordt er gewerkt met een voorbeeldlijst van materialen.

Het didactisch materiaal kan bestaan uit vast materiaal zoals: sportramen en/of wandrek; rekstokken en/of balken en/of trapezoïde; sportspeldoelen (binnen en/of buiten).

Het didactisch materiaal kan bestaan uit los materiaal zoals: plint, bok, springplank, valmat, lange mat, kleine antislipmat, Zweedse bank, verschillende soorten sportspeldoelen, volleybalinstallatie, badminton of tennisinstallatie.

Het didactisch materiaal kan bestaan uit klein materiaal zoals: verschillende soorten ballen voor de verschillende balsporten, foamballen; medicijnballen; tennis- of badmintonmateriaal, springtouwen, verkeerskegels en/of markeringsschaaltjes, partijvestjes, theraband, gewichten, yogamatjes, steps, meetlint, chronometer, hartslagmeter... en opbergmateriaal.

5.2.2. Competenties in het Nederlands en in andere talen

Didactische uitrusting

Tijdens de lessen Nederlands hebben de leerlingen een aantal referentiewerken: (digitale) woordenboeken, (digitale) woordenlijsten ter beschikking. Ze hebben ook regelmatige toegang tot een bibliotheekcollectie, eventueel extern, met een variatie aan boeken en een verscheidenheid aan tekstsoorten: (al dan niet digitale) boeken, tijdschriften, comics, spelletjes, liedjes, Dvd's, ...

5.2.3. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

5.2.3.1. Competenties inzake wiskunde

Uitrusting van het lokaal

Buiten de algemene uitrusting van de lokalen hebben de individuele leerlingen tijdens de lessen Wiskunde voldoende toegang tot computers of mobiele apparaten, met kwaliteitsvolle grafische software en internetverbinding.

Didactische uitrusting

In het leslokaal zijn meet- en tekeninstrumenten zoals passer, geodriehoek en meetlat aanwezig. Elke individuele leerling heeft toegang tot een digitale rekentool.

5.2.3.2. Competenties inzake exacte wetenschappen

Uitrusting van het lokaal

Het lokaal bevat minstens één werktafel voorzien van water en elektriciteit waar demoproeven en leerlingproeven kunnen uitgevoerd worden. Een (grote vaste) demonstratietafel vooraan in de klas kan meestal enkel door alleen de leraar gebruikt worden en wordt eerder afgeraden. 1 of meerdere werkeilanden is een meer flexibele optie.

Het lokaal heeft voldoende werk- en lestafels voor leerlingen, voldoende opbergmogelijkheden, minstens één wasbak en nutsvoorzieningen voor de leerlingenpractica.

Het lokaal voorziet, naast de algemene ICT-voorzieningen, de mogelijkheid om digitale metingen uit te voeren en de meetresultaten hiervan te projecteren/exporteren.

Chemicaliën worden opgeslagen in een daartoe voorziene ruimte met daartoe voorziene kasten, geschikt voor de veilige opslag van gevaarlijke stoffen en voorzien van de overeenkomstige gevarensymbolen). Er is bij voorkeur een EHBO-set aanwezig in het lokaal. Naast de standaard brandbeveiliging is ook nog een brandblusapparaat, een oogdouche en een branddeken.

Didactische uitrusting

Voor de leerlingen zijn er persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen beschikbaar.

Het leslokaal is uitgerust met voldoende materiaal om demonstratieproeven uit te voeren en didactisch materiaal om de lesinhoud toe te lichten.

Het didactisch materiaal bestaat uit glaswerk, loepen, microscopen, 3D-modellen, excursiemateriaal, meetinstrumenten voor de bepaling van lengte, massa, inhoud/volume, tijd, temperatuur en elektrische grootheden, balansen, verwarmingstoestellen en reagentia voor eenvoudige proeven.

5.2.3.3. Competenties inzake technologie

Uitrusting van het lokaal

Er is vlot toegang tot EHBO-set aanwezig

Het lokaal is uitgerust met voldoende opbergmogelijkheden, minstens één wasbak en nutsvoorzieningen voor de leerlingenexperimenten.

Didactische uitrusting

Er is software beschikbaar voor simulaties en 3D- tekenen

Voor de leerlingen zijn er persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen beschikbaar.

In het leslokaal zijn voorbeelden aanwezig van hefboomen, overbrengingen, hulpmiddelen voor materiaalonderzoek en constructievormen zoals bogen, verbindingen, driehoeken.

Het didactisch klasmateriaal bestaat uit:

- machines en toestellen met wettelijk verplichte veiligheidsinstructiekaarten voor het vervaardigen van prototypes
- materiaal voor het realiseren en evalueren van de prototypes zoals meettoestellen, spanningstesters, thermometers, multimeters, experimentele opstellingen, componenten en onderdelen, klein handgereedschap, voedingsbronnen, schakelapparatuur, sensoren en actoren, besturingen ...
- specifieke uitrustingen bepaald door de gekozen projecten binnen de verschillende ervaringsgebieden: constructie, transport, energie, ICT en biotechniek.

5.2.4. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

Didactische uitrusting

In het lokaal zijn voldoende historische (digitale) atlassen en een (digitale) tijdlijn beschikbaar die de verschillende, behandelde periodes weergeeft.

5.2.5. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

Didactische uitrusting

Geografische software is beschikbaar.

In het lokaal zijn voldoende atlassen en visuele voorstellingen van België, Europa en de wereld

Het didactisch materiaal bestaat uit apparaten en gereedschap zoals: kompas, grondboor, voorbeelden van gesteenten, gps-toestel...

5.2.6. Economische en financiële competenties

Elke leerling heeft toegang tot een digitale rekentool.

5.2.7. Competenties m.bt. cultureel bewustzijn en culturele expressie

Uitrusting van het lokaal

Het lokaal is uitgerust met grote, onderhoudsvriendelijke en vrijstaande tafels, er is voldoende ruimte om de gekozen disciplines (zoals beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, dans, muziek, drama) uit te voeren.

Er is daarnaast voldoende ruimte voor de opslag van materiaal en voldoende reinigingsmateriaal aanwezig en er zijn grote, gescheiden afvalbakken volgens de richtlijnen gesorteerd worden.

Didactische uitrusting

Afhankelijk van het gekozen project (uit de verschillende disciplines) is er voldoende materiaal aanwezig van voor alle leerlingen.